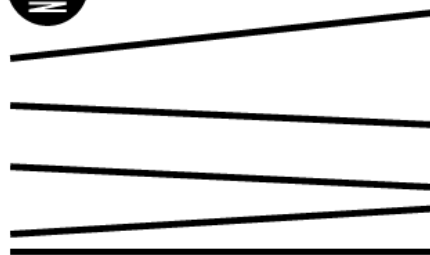

Digitaliseret af | Digitised by

**DET KGL.
BIBLIOTEK**

Royal Danish Library

Forfatter(e) | Author(s):

Titel | Title:

Udgivet år og sted | Publication time and place:

Fysiske størrelse | Physical extent:

Pio, L.

Sagnet om Holger Danske, dets Udbredelse og
Forhold til Mythologien.

Kjøbenhavn : G. E. C. Gad, 1869

100 s.

DK

Materialet er fri af ophavsret. Du kan kopiere, ændre, distribuere eller fremføre værket, også til kommercielle formål, uden at bede om tilladelse. Husk altid at kreditere ophavsmanden.

UK

The work is free of copyright. You can copy, change, distribute or present the work, even for commercial purposes, without asking for permission. Always remember to credit the author.

L. Pio

Sagnet om
Holger Danske

1869

35,- 104,- 8°

DET KONGELIGE BIBLIOTEK

130021273474

SAGNET

OM

HOLGER DANSKE,

DETS UDBREDELSE OG FORHOLD TIL MYTHOLOGIEN.

VED

L. PIO.

KJØBENHAVN.

FORLAGT AF G. E. C. GAD.

THIELES BOGTRYKKERI.

1869.

4466

SAGNET

OM

HOLGER DANSKE

DETS UNDERVISSE OG FORHOLD TIL MYTHOLOGIEEN

VED

L. PLO.

KJØBENHAVN

KORDBOGT AV G. E. GAD

TRYKT I KJØBENHAVN

Indledning.

Naar Forfatteren vover at forelægge Publicum nærværende lille Arbeide, da er det langt fra med Fortrøstningen om at have leveret noget Fuldent; men nærmest i Haabet om derved at vække Interessen for en hertillands aldeles ubekjendt Retning i Literaturen. Skjøndt vi nemlig har ikke saa faa Samlinger af nordiske Folkesagn, — og deriblandt flere, der med Hensyn til Paalidelighed og Rigdholdighed kan staa ved Siden af Udlandets bedste, — er der dog ikke endnu gjort noget Forsøg paa at gruppere Sagnene, at vise deres Slægtskab med fremmede, eller — hvad der er Hovedsagen — at vise, hvilken Rolle de har spillet i Folkestammernes religiøse Udviklingshistorie. Medens derfor i Udlandet, og da navnlig i Tydskland, dygtige Lærde som A. Kuhn, Liebrecht, Keller, J. W. Wolf o. a. næsten udelukkende beskæftiger sig med disse Opgaver, medens Simrock og Brødrene Grimm alene paa Grundlag af Sagn og Eventyr har gjenopført den forsvundne tydske Mythologi, vedbliver man endnu her i Landet at betragte en Syslen med denne Gjenstand som et unyttigt Legeværk uden videnskabelig Betydning. Og dog er det rimeligt, at flere af de mange Huller, der desværre findes i vort Kjendskab til den gamle nordiske Mythologi, vilde kunne udfyldes, saavel ved Hjælp af de Sagn, der endnu leve i Folkemunde, som ved dem, der findes i vor Literatur fra Saxo og indtil den nyeste Tid.

Hensigten med de efterfølgende Linier er nu netop at fremstille for Læseren en enkelt Sagngruppe, at vise dens Udbredelse under forskellige Skikkelser blandt næsten alle Folkeslag og efterspore det fælles Udspring for disse Variationer eller hvad man kunde kalde Sagnets Grundide. Først vi gaaer over til vort specielle Emne er det imidlertid nødvendigt at forudskikke nogle almindelige Bemærkninger.

Man hører ofte den Mening udtalt, at Sagnene er Rester af en forsvunden Mythologi; de skulde altsaa være at betragte som halvt udviskede religiøse Forestillinger: Mythologien skulde være det Oprindelige, Sagnet det Afledte. — Det forholder sig næsten omvendt. »Jo mere Phantasien har Overhaand,« siger N. M. Petersen, »desto ældre er Mythen, jo mere den fortrænges af Forstanden, desto yngre.« Men Ingen kan dog nægte, at Phantasien har langt større Raaderum i et Eventyr end i en Mythe. Sagnet eller Eventyret er Phantasies Førstefødte; det er fremkommet som Produkt af Menneskets første bevidste Erkendelse af Naturens Existens; men paa samme Tid bærer det i sig Spiren til den naturlige Religion eller Mythologien. Man kunde, om man vilde, hente et Bevis for denne Paastands Rigtighed fra det enkelte Menneskes Liv: ethvert Barn vil langt tidligere kunne forstaa et Eventyr end det vil kunne bibringes en Ide om et højeste Væsen, og dets første Bestræbelse, naar det har faaet en Slags Forestilling om Gud, vil være at gjøre ham til Hovedpersonen i en eller anden eventyrlig Fortælling.

Er saaledes Sagnet det Oprindelige, da bliver Mythen det Afledte; men der er tillige her traadt en ny Factor til. Menneskets Phantasi lod ham opfatte Naturen som befolket med overmenneskelige, personlige Væsner, der handlede uden bestemt Plan; nu virker Forstanden: Mennesket opdager eller snarere ahner Phænomenernes

Sammenhæng; fra Begivenhedernes Planmæssighed slutter han sig til Ophavsmændenes Fornuft, Eventyrenes lune-fulde Magter bliver til Mythernes Guder. Denne Udvikling foregaaer imidlertid ikke hos Alle; den store Mængde vil lade sig nøie med Phantasieens Skabninger, og Sagnet, hvorpaa Mythen har opført sin symbolske Bygning, vil vedblive at leve hos Almuen i uforandret Skikkelse ubørt af alle Omskiftninger i den systematiske Religion.

Det Efterfølgende skal efter Forfatterens Mening paa samme Tid være en Anvendelse af denne Slutning og et Bevis for dens Rigtighed. Læseren skal see, hvorledes vort Sagn har holdt sig fra de ældste Tider indtil vore Dage, medens samtidigt Religionerne har forandret sig fra Fetischdyrkelse til Christendom, eller fra raa Naturforgudelse til filosofisk-mystiske Speculationer. Men tillige skal det vises, hvorledes Sagnet i sin Oprindelighed har afgivet Grundlag for en Række Myther, der under varierende Former optræder i alle Religioner, endog i den christelige.

Som vi bemærkede før, er Sagnet fremgaaet af den første umiddelbare Naturbetragtning. Det er da rimeligt, at de Phænomener, der gjentager sig hyppigst og regelmæssigst, og som tillige øver stor Indflydelse paa Menneskelivet, ogsaa maa spille en vigtig Rolle i Sagnene. Hertil hører fremfor Alt den diametrale Modsætning og stadige Afvexling mellem Lys og Mørke, Varme og Kulde. Dagen og Natten maa for Mennesket have været den første Inddeling af Tiden; men længe kan det ikke have været før Ligheden mellem Dagen og Sommeren, Natten og Vinteren opdagedes. Raskere gaaer Udviklingen, naar den tænkende Menneskeand tager fat paa Sagen; det erkjendes snart, at Lys og Varme er de første Livs- betingelser, Nat og Kulde derimod Livets svorne Fjender. Overført paa Mennesket selv bliver Lyset altsaa Livet,

Mørket Døden, overført paa Naturen bliver Sommeren Livet og Vinteren Døden. Men selv herved bliver Aanden ikke staaende; hele Menneskeslægtens Liv svinder overfor Tankens Uendelighed ind til en Dag, der skal endes med en Nat — en Død — en Verdensundergang. Derfor kaldes Gudernes Strid i den nordiske Mythologi for Ragnarokr (Tusmørket); thi Striden gaaer her umiddelbart foran Undergangen ligesom Tusmørket før Natten.

Men ligesom vi roligt overgiver os i Søvnens Arme, da vi vide, at der igjen frembryder en Morgenrøde og en Dag for os, saaledes rider Guderne festligt smykkede til Kampen; thi efter Undergangen opstaaer der en ny Himmel og en ny Jord, hvor Aser og Mennesker skal gjenfinde den tabte Guldalders Glæder. I denne Forvisning viser sig Aandens Fortrin fremfor Materien, og hvor klart vor ældre Mythologi opfattede dette, sees blandt Andet af Vafpruðnismál. Odin er her Aandens Repræsentant, som Jätten er Materiens. Kampen mellem dem er længe uafgjort, — thi i Alt, hvad der vedrører Fortid og Nutid er Materien ligesaa bevandret som Aanden; — endelig udbryder Gudernes Fader: »Hvad hviskede Odin sin Søn i Øret, da han lagdes paa Baal? — Nu henvendes Jættens Blik paa Materiens Undergang i Modsætning til Aandens Evighed; thi netop det sikke Haab om Gjenfødelse var det, Odin medgav Baldur i Døden. »Ei veed Nogen, hvad Du hviskede Din Søn i Øret,« svarer han, »med Døden paa Læberne har jeg tolket Oldtids Kløgt, men evigt er Du visest af Alle.«

Til Rækken af de Sagn, der behandler Striden mellem Lys og Mørke, Sommer og Vinter, Verdensliv og Verdensundergang, hører ogsaa Holger-Sagnet; men det er dog kun den sidste Episode af Kampen, selve Tilintetgjørelsen med det dertil knyttede Haab om en kommende Frelse og Frelser fra Mørkets Magter, der her fremstilles for os.

Det bliver saaledes vort sidste Hverv, at vise Sagnets Afhængighed af og Sammenhæng med disse Ideer, at vise, hvorledes den forventede Helt oprindeligt er tænkt som det gjenfødte Lys, den nye Sol, der hvert Foraar besejrer Vintrens Mørke, medens der samtidigt skal gjøres opmærksom paa, hvorledes dette naturlige Grundlag i Mythen er blevet idealiseret.

Det var umuligt i et Skrift, der bærer Holger Danskes Navn paa Titelbladet, at undgaa at omtale Krøniken og Kjempeviserne om ham; det er sket saa kort som muligt i de to første Kapitler, men Forfatteren haaber, at de der anførte Facta vil være tilstrækkelige til at overbevise Læseren om Urimeligheden i de Forsøg, der er anstillede for at hævde os ham som en særegen dansk Nationalhelt. Skulde Nogen imidlertid finde sig overtydet om det Modsatte, da kan denne Antagelse ikke faa Indflydelse paa Resten af Bogen. Den Holger Danske, der optræder i Sagnene, er nemlig vel overført dertil fra Krøniken eller Kjempeviserne; men han har dog ikke andet tilfælles med Keiser Karls ridderlige Lehnsmand end selve Navnet.

Til Slutningen skal endnu kun bemærkes, at de mange indflettede Fortællinger i Forbindelse med Ønsket, ikke at gjøre Bogen for stor, har gjort det næsten umuligt paa enkelte Steder at undgaa en vis Tunghed i Stilen, hvilken Læseren derfor bedes undskylde. At Antallet af Anmærkninger og Henvisninger er bleven saa stort, haaber jeg derimod, maa regnes mig tilgode, da de citerede Forfattere hovedsagelig kan antages at være de fleste Læsere ubekjendte.

Holger Danskes Mærke.

I alle de Riger og Lande,
Hvorhen jeg i Verden foer,
Jeg fægted med aaben Pande
For hvad jeg for Alvor troer.

En Ørn var mit Hjælme-Mærke
Paa Brynjen stod Korsets Tegn
Paa Skjold bar jeg Løverne stærke
I Hjerternes milde Hegn.

Naar Mænd jeg kasted min Handske,
Opslog jeg min Ridderhjælm,
De saae, jeg var Holger Danske
Og ingen formummet Skjælm.

Vil Dansken i Verden fægte
Men dølger Aasyn og Navn,
Jeg veed hans Aand er ei ægte;
Jeg tager ham ei i Favn.

B. S. Ingemann.

Første Kapitel.

Holger Danskes Krønike.

I Begyndelsen af det 16de Aarhundrede bragte den danske Kannik Chr. Pedersen os fra Paris en Krønike om Holger eller Olger Danske, paa Latin Oggerus Dacus eller Danus, paa Fransk Ogier li duc de Danemarche, en Helt, som allerede mindst fra det 12te Aarh. og sandsynligvis langt tidligere¹⁾ havde været bekjendt for sine mageløse Bedrifter. Det var ikke ganske tilfældigt, at Chr. Pedersen fik fat i ham; efter hans Beretning i Fortalen var han (af Christian II?) bleven anmodet om at efterspore den franske Krønike om Holger. — Hvorom Alting er: hans Oversættelse²⁾ blev modtaget med Glæde, og Helten selv

¹⁾ Allerede »Munken fra St. Gallen« (x Aarh.?) omtaler en Oggerus, der, efter at have paadraget sig Carl den Stores Vrede, flygtede til Kong Desiderius, cfr. Rothe p. 4 og Grimm, Deutsche Sagen II p. 112. I den saakaldte Turpius Krønike fra det 11te Aarh. siges: de hoc (Ogerio) canitur in cantilena usque in hodiernum diem, quia innumerabilia fecit prodigia. (Jeg følger Englænderen Douce's Læsemaade: Ogerius istedetfor Oellus, cfr. Warburton, Hist. of Engl. Poetry 1824 p. xxi). — Endelig omtales Holger (Occarius) i Metelli, monachi Tegerseensis, Quirinalia fra Midten af det 12te Aarh. (Grundtvig, Danm. Folkevis. I p. 384 ff.) og hos Alexander Neckam, ligeledes fra det 12te Aarh. (Thorsen, Nogle Meddelelser om Holger Danske p. 203—4).

²⁾ En Anden maatte først oversætte den for ham paa Latin.

gik i kort Tid, trods de uheldige Forsøg paa at faa ham ansat i vor officielle Kongerække, over til at blive en virkelig Nationalheros, der blev besungen i Kjæmpeviserne og levede i Folkets Sagn.

Det var imidlertid ikke længe, at vore kritiske Lærde lod den alderstegne Kjæmpe hvile i Ro i Danmark; allerede 1677 maatte Bartholin¹⁾ toge ham i Forsvar mod Tvivlerne; Pontoppidan²⁾ opgav fuldstændigt at knytte ham til Landet, Suhm³⁾ jog ham til Baiern, og Rother⁴⁾ endelig søgte at bevise, at han hørte til den Pepinske Familie og Ardennerlandet. Det er ikke Meningen med denne Bog at gaa nærmere ind paa Undersøgelsen af disse eller andre Meninger om Holgers Nationalitet og Fødested; her skal kun paavises, at den Holger Danske, som omtales i vore Sagn, som siddende under Kronborg, i Bjerget ved Møgeltønder o. a. Steder ikke har Andet tilfælles med Krønikens Holger end Navnet, at det tidligere var vor gamle nordiske Gud Odin, om hvem Sagnet fortalte, og at endelig disse Sagn er de dunkle Rester af en stor Mytekreds, der formedelst sit almindelige physiske og psychiske Grundlag i sine Hovedtræk fandtes og tildels endnu findes i næsten alle Folkeslags Religioner.

Da imidlertid den omtalte Strid har en vis speciel Interesse for os Danske, kan jeg i Forbigaaende ikke undlade at sige et Par Ord om det Maal, henimod hvilket hidtil alle Bestræbelser fortrinsvis har været rettede, nemlig at opdage den historiske Personlighed, der har givet Grundlaget for Romanen.

¹⁾ De Holgero Dano Hafn. 1677.

²⁾ Gesta et vestigia Danorum extra Daniam. 1740. T. 1—3.

³⁾ Critisk Historie af Danmark T. III p. 587—96.

⁴⁾ Om Holger Danske. Kjøbenh. 1847.

Det første Spørgsmaal, som her maatte have været besvaret, men som man i Kampens Hede rent har sprunget over, bliver da, skulde man synes, om Romanen har nogetsomhelst historisk Anstrøg. Saameget er nu i alle Tilfælde sikkert, at Enhver, der læser enten det første Digt af Raymbert af Paris eller den senere Prosa-Roman uden forudfattede Meninger, maa komme til det Resultat, at det Hele er et rent Digt; en Sagen efter et almindeligt, dødeligt Menneske, der skulde paatage sig Ansvaret for blot nogle af disse fabelagtige Bedrifter, bliver ligesaa unyttigt som f. Ex. at søge efter virkelige Begivenheder i Fortællingen om Herkules' tolv Arbejder.

Det er fra Begyndelsen heller ikke Romanens egentlige Indhold, men nærmest kun den Omstændighed, at Holger omtales som værende ved Karl den Stores Hof og senere flygter til Kong Desiderius i Lombardiet, der har bevirket, at han er bleven antaget for en historisk Person. Hertil maa imidlertid bemærkes, at selve Kejser Karl, saaledes som han fremtræder i de forskjellige franske Romaner, ikke har noget synderligt historisk Udseende; Fortællingerne om ham og hans 12 Pairs har saavel i Formen som i forskjellige Enkeltheder saamange Berøringspunkter med de bretagnisk-engelske om Kong Artus og hans 12 Riddere om det runde Bord og med de gotisk-germaniske om Kong Didrik af Bern og hans 12 Kjæmper¹⁾, at derved en stærk Tvivl om deres historiske Værd maa vækkes²⁾. Historikeren Vincent de Beauvais

¹⁾ Et Factum, der taler for, at disse ældre Sange og Sagn kan have havt Indflydelse paa Karls-Romanerne, er at de netop under Karl d. Store atter kom i Mode; Barbara et antiqvissima carmina, quibus veterum regum actus et bella canebantur, conscripsit; siger Eginhard. (Vita Karoli Magni).

²⁾ Endnu stærkere henvises vi imidlertid til Sagnets Rige, naar vi see, hvor hyppigt denne Gruppering af Helte fore-

(c. 1260) citerer og sammenstiller rigtignok Turpins Krø-
 nike med Suetonius og Cæsar; men dette kan ikke for-
 undre os, naar vi erindre at Helgenlegenderne troedes og
 behandledes af Alle som sand Historie¹⁾ idetmindste
 indtil Reformationens Tid. Mærkeligere er det, at en
 nyere Forfatter, Paulin Paris, kan begaa den samme Vild-
 farelse (i Fortalerne til Romanerne om de 12 Pairs af

kommer. Russerne synge saaledes om Fyrst Wladimir og
 hans Kjæmper (cfr. v. Busse, Fürst Wladimir u. dessen
 Tafelrunde, Leipz. 1818), og om Czar Kartaus og hans 12
 Riddere, (Dietrich, russ. Volksm. Nr. 17); Mongolerne om
 Gesser Chan og hans 30 Helte (J. Schmidt, die Thaten
 des Bogda Gesser Chans, Leipz. 1839); Tyrkerne om Kiø-
 roglu eller Kurroglu (Chodzko, Specimen of the po-
 pular poetry of Persia, Lond. 1842); Alexander opnaaede
 i Middelalderen under Trouvèrernes Hænder at faae et lig-
 nende Udseende og blev omgivet af 30 Helte; Grækerne
 havde Sange om Jason og de 50 Helte, der deltog i Argo-
 nautertoget; den tidligste Middelalders Italienere om Kong
 Theoderich (Cassiodorus var. epist.); Perserne om Rustem, In-
 derne om Rama og Krishna. Endog vort eget Fædreland
 har havt en saadan Helt i Rolf Krake; Folkesange om
 ham og hans Kjæmper levede endnu paa Saxo's Tid i
 Folkemunde.

¹⁾ I sin Omtale af disse forklarer A. Maury (Essai sur les
 Légendes Pieuses du Moyen Age, Paris 1843) med faa Ord
 Dannelsen af og Troen paa stadig nye miraculeuse Begi-
 venheder i Middelalderen. Efterat have vist, hvorledes en-
 hver intellectuel Udvikling gik i Retning af det Religieuse,
 og hvorledes den ved den ensformige Beskjæftigelse an-
 sporede Phantasi udmalede for Munkene Martyrernes Li-
 delser og Helgenernes Salighed, siger han om disse Hjerne-
 spind: »L'esprit n'osait pas encore envisager ces celestes
 pensées avec l'oeil de la critique, armé de défiance et de
 doute; au contraire, l'intelligence les acceptait toutes indi-
 stinctement et s'en nourrissait avec avidité. Ainsi sacrédi-
 taint tous les jours de nouvelles fables. Une foi vive veut
 sans cesse de nouveaux faits qu'elle puisse croire, comme
 la charité veut de nouveaux bienfaits pour s'exercer.»

Frankrig), medens han dog et enkelt Sted meget rigtigt bemærker: »En général, les peuples n'entendent rien à la chronologie: les évènements restent, les individus, les lieux et les époques ne laissent aucune trace: c'est, pour ainsi dire, une décoration scénique que l'on applique indifféremment à des récits souvent contraires«.

Det bedste Bevis for den fuldstændige Mangel paa historisk Grundlag er imidlertid de forskjellige Resultater, som alle Forfattere er komne til, der har beskæftiget sig med denne Sag. Molbech har allerede tre historiske Personer, der skulde have bidraget til at danne Krøniskens Holger: den bajerske Græve Autcar (Otgar, Otger), blandet med Fortællingen om en dansk Hertug eller Konge, der havde kriget med Karl den Store og til hvis Søn Holger gjøres, og endelig en Erkebisp (!) Othgar af Mainz, der stod i fjendtligt Forhold til Ludvig den Fromme¹⁾. Rothe kommer med en fjerde, en Ætling af Pepin fra Ardennerlandet, men er dog for beskeden til at ville bestemme Holgers Fødested nøjagtigt. Barrois er enig med Rothe, medens Mabillon kun i Almindelighed paa-staaer en frankisk Herkomst. — Vore ældre danske Forfattere gjør ham til en Søn snart af Gøttrik snart af Gorm; S. Grundtvig, ledet af en Gisning af Grimm om Navnets Lighed med Otacher, finder i ham Herulerhøvdingen Odoacer, men mener, at nogle Træk kunde være tagne fra den »Otger«, der efter »Monachus St. Gallensis« var med Kong Desiderius i Pavia og fra den »Otcarius«, — en Slægtning af Pepin, — hvis Søn blev dræbt ved Bretspillet af Kongens Søn; Price, Keightley og du Méril ser i ham Helge Hundingsbane og G. Brynjolfsson gjør opmærksom paa den forbausende Lighed mellem hans Historie og Örvarodds Saga.

¹⁾ Cfr. Fortalen til »Olger Danskes Kronike«. Kjøbenh. 1842.

For disse forskellige Paastande leverer alle Forfatterne de mest uomstødelige Beviser, og det Hele er, efter vor Mening, et uomstødeligt Bevis paa, at Historien ikke har det Mindste med Holger at gjøre. En Person, der paa eengang kan passe saamange forskellige Dragter, er ikke og har ikke været noget eksisterende Væsen; men enten en ren Phantasiskabning eller en Guddom, og vi henvises saaledes til at søge hans Ophav enten i en eller anden krigerisk gammel Munks Hjerne¹⁾, eller i en af vore Forfædres mange Myther, hvorfra vi nu desværre kun har saa svage Rester.

Andet Kapitel.

Vore Kjæmpeviser om Holger Danske.

Gaar vi fra Krøniken over til at undersøge Minderne om Holger i vort Fædreland, da træffer vi dem dels i Kjæmpeviserne, dels i Folkesagnene. Af de første har vi fire, der nævner ham, nemlig: »Holger Danske og Burmand«, »Grev Genselin«, »Kong Diderik og Holger Danske« og »Kong Diderik og hans Kjæmper«. Alle disse Viser hører til den Gruppe, som Hr. Docent S. Grundtvig antager for indvandret her i Landet fra nedertydske Stammer²⁾; forsaavidt man altsaa kunde ansee dette for fuld-

¹⁾ Saadanne ligefremme Digtninge fra den Tid er ikke vanskelige at paavise. Fauriel (*Revue des deux Mondes* vol. XIII p. 542) bemærker saaledes i Anledning af Romanen »Reinaldo af Montauban«, der beskriver en Lehnsherres Kamp mod Keiseren: *Il n'ya, je crois, aucun fondement historique: c'est, selon toute apparence, la pure expression poétique du fait général.*

²⁾ Cfr. Grundtvig *Danm. gl. Folkev.* I, i Indledn. til disse Sange.

stændigt godtgjort, behøvede de ikke nærmere at omtales her. Man finder imidlertid hos Hr. Grundtvig ikke noget aldeles afgjørende Bevis for denne Paastand, og da tilmed Forfatteren selv i Anmærkningerne til første Del har modificeret sine Anskuelser i denne Retning, synes det saameget mere nødvendigt, at betragte disse nævnte Viser uafhængigt af denne Paastand.

Selv om vi imidlertid antager Viserne for oprindelig danske, vil det dog være let at forklare Forekomsten af Holgers Navn deri. Hvad først »Holger Danske og Burmand« angaaer, da er den sandsynligvis digtet i Midten af det 15de Aarh., efter at Krøniken om Kejser Karl var bleven oversat paa Dansk. Herpaa tyder især de store Ligheder mellem begges Beretning om Kampen¹⁾. At Chr. Pedersen i sin Fortale kalder Visen »en gammel kempe vise« er ikke tilstrækkeligt Bevis herimod; thi dette kunde han godt gjøre, naar den var over et halvt Hundrede Aar gammel, og saalænge havde dengang Kejser Karls Krønike mindst været bekjendt her i Landet. Hvad de andre 3 Viser angaaer, maa jeg bemærke, at vi i det Følgende vil træffe mange Beviser paa, at Personernes Navne i et Sagn skifter næsten for hvert Aarhundrede, medens Indholdet bliver uforandret; vi er altsa ved Analogi berettigede til at undersøge, om ikke Holgers Navn er blevet indsat, fordi han gennem Krøniken blev Folkets nye Nationalhelt, og om der ikke tidligere uden Skade for Visens Indhold kunde have staaet andre Navne. I »Kong Diderik og hans Kjæmper« findes Holger kun omtalt i Haandskrift E v. 7 mellem Dideriks Kjæmper, de andre, A—D, have meget forskellige Stedfortrædere; der bemærkes ikke Andet om ham, end at han har en rød Ørn til Skjoldmærke. Da hans almindelige Mærke

¹⁾ Cfr. Grundtvig I. c. p. 390 Anm. ***.

tilmed ellers er en Løve, vil det vel ikke være for dristigt at paastaa, at der tidligere har staaet et andet Navn, maaske Ditlef Danskes, hvis Tilnavn jo var det samme. I »Grev Guncelin« nævnes Holger atter kun flygtigt mellem de danske Kjæmper, der blev indbudte til Bryllupet, og da Ditlefs Navn ogsaa mangler her, er det vel rimeligst, at Holger atter er traadt i hans Sted.

Endnu har vi imidlertid tilbage »Kong Diderik og Holger Danske«. Her fortælles, hvorledes Didrik af Bern forlanger Skat af Holger Danske, der er Konge i Nørrejylland; den nægtes, Didrik rykker ind i Jylland, men bliver slaaet i et stort Slag, og af 18000 Mand kommer kun 55 tilbage til Bern. Undersøger vi nu, om der i Holgers »Historie« eller i Didrik af Berns Saga findes en Begivenhed, som denne Vise kunde være en Gjenklang af, da finder vi strengt taget Intet. Saxo fortæller os rigtignok, at Karl den Store angreb Regnar Lodbrog¹⁾ men blev slaaet og maatte flygte, og i Vilkina Saga fortælles, at Didrik af Bern hjemsøgte Vidrik Verlandsøn, da denne var vendt tilbage til Danmark; men disse Ligheder er saa ubetydelige, at man, da Visen antages først at være affattet i det 15de Aarh.²⁾, ikke kan bygge Noget herpaa. Om det store Slag i Jylland, som omtales i Hejdreks Saga mellem Kong Angantyr, Hejdreks Søn, paa den ene, og hans Broder Lødver og Hunnekongen Humble paa den anden Side, har vi sandsynligvis tidligere besiddet Sange, og en af disse kunde maaske tænkes senere at have optaget de mere bekendte Navne Holger og Didrik. Hvilken af disse Forklaringer man nu end vil foretrække, saameget er i alle Tilfælde sikkert, at det vilde være i højeste Grad urimeligt at

¹⁾ Saxo (Müllers Udg.) p. 449.

²⁾ Det antager Grimm, Altdän. Heldenlieder.

tilskrive Krønikens Holger denne Bedrift; den omtales intet andet Sted og passer ikke til de øvrige Fortællinger om ham.

Kjæmpeviserne om Holger, der alle, paa een Undtagelse nær, sætter ham i Forbindelse med Kong Didrik og hans Kjæmper, altsaa med en hel anden og uafhængig Sagnkreds, kan altsaa ikke hævde os ham hverken som dansk, eller endog blot som historisk Person. Paa mange Punkter vil der vise sig en Lighed mellem ham og enkelte andre bekjendte Personligheder; undertiden bliver Ligheden fristende¹⁾; men man maa dog vel vogte sig for

¹⁾ Især mellem Holger og Vidrik Verlandson: denne Sidste er dansk ligesom Holger, hans Navn — dansk Vidger, Widger, Widrik, islandsk Vidga, Virga, svensk Widka, Widrik — ligner det, som gives Holger i mange Kjæmpeviser nemlig Udger, Wdger; hans Hjelmmerke var en Orm af Guld — Holger siges i en svensk Vise (Arwidson 4 C.) at føre: „... en orm och han är röd“; Vidrik tjener først Kong Didrik og ansees for hans drabeligste Kjæmpe ligesom Holger hos Kejser Karl; han tager siden Tjeneste hos Kong Ermenrik i Rom og kjæmper mod Didrik, — Holger tager Tjeneste hos Desiderius, Konge i Lombardiet, og hjælper ham mod Karl; Vidrik dræber Didriks Broder Thetmar og forfølges derfor af Kongen, — Holger vilde dræbe Karlot, Kejserens Søn, og forfølges af Kejseren. Vidrik styrter i en Flod, men reddes og bortføres af en Havfrue, — Holger kommer i Havsnød, men reddes og optages af Morgana (som netop er det bretagniske Navn for en Havfrue af mor, Hav, og gwen = splendens femina). En anden Støtte for Sammenligningen kunde man maaske faa fra nogle Udtryk i Manuscr. af Keiser Karls Krønike paa dansk; Holger siger nemlig her til Burmand: „willtw wyde myth slægh: hwerken ær jek k[oning] eller hertug søn. en om thw wordher ath spordh tha tw kommer till heluede hwo teg tyth sendhæ tha sygh ath Wdger danske gjorde thet.“ Disse Udtryk passer ikke paa Holger, den danske Kongesøn og senere Konge, men vel paa Wdger eller Widrik, som var Søn af Velent Smed.

at identificere ham med nogen af disse: herimod er der igjen Altformeget, der taler.

Tredie Kapitel.

Sagnene om Holger i vort Fædreland.

De Sagn heri Landet, hvori Holgers Navn forekommer, findes anførte paa saa forskjellige Steder, at man ikke med Lethed kan faa et Overblik over dem; jeg skal derfor her tillade mig at anføre dem fuldstændigt.

I. Holger Danske under Kronborg¹⁾. I mangfoldige Tider hørtes nu og da Vaabengny under Kronborg Fæstning. Ingen vidste noget derom at sige, og i det ganske Land var ikke En, som fordristede sig at stige ned gjennem de underste Gange. Da blev det Vilkaar givet en Slave, som havde forbrudt sit Liv, at han skulde være fri og have sin Skyld eftergivet, om han, ved at nedstige saa dybt, som Gangen førte, kunde bringe Beretning om, hvad han der forefandt.

Han kom da omsider til en stor Jerndør, som af sig selv aabnedes, idet han bankede derpaa; og nu saae han foran sig en dyb Hvælving. Midt under Loftet hang en næsten udbrændt Lampe, og nedenunder stod et mægtigt stort Stenbord, omkring hvilket staalklædte Kæmper sad nedboiede og hvilede deres Hoveder paa korslagte Arme. Da reiste den sig op, der sad ved Bordenden. Det var Holger Danske. Men idet han løftede Hovedet

¹⁾ Thiele, Danmarks Folkesagn I p. 18, cfr. Boesen, Beskr. over Helsingør. Aalb. 1754 p. 94: 4) Raabe Almuen paa, at Holger Danske skulde sove under Jorden.

fra Armen, brast Stenbordet helt igjennem; thi hans Skjæg var ivoxet.

»Ræk mig din Haand!« sagde han til Slaven; men denne vovede ikke at give ham Haanden, rakte ham derfor en Jernstang, hvilken Holger knugede saa, at det blev kjendeligt deri. Endelig slap han den med de Ord: »Nu! det glæder mig, at der dog endnu er Mænd i Danmark!«

Andre fortæller, at Holger Danske sagde til Slaven: »Hils din Herre og Konge, at naar Tid er, da skal vi vel komme af os selv!«

Atter Andre, at han sagde: »Sig din Herre, at vi kommer, naar der ikke er flere Mænd i Danmark, end der kan tage Plads om et Tøndebaand!« —

I Omegnen af Slagelse fortælles omtrent det samme Sagn; men der lader man ham sidde i Havrebjerg, en halv Mil fra Slagelse.

II. Holger Danske¹⁾. Ved Gaardeby i Flensborg Amt finder man Spor af en gammel Vold, der kaldes Holgerdanskedige eller Olgersdige²⁾, fordi Holger Danske menes at have bygget den. Den tappe Helt sidder nu med hele sin Hær i et Bjerg ved Møgeltønder, hvorfra han engang vil komme ud og stride for Christenheden. Thi der vil komme en Tid, da Tyrkerne, efter at have slaaet vor Hær, skal beherske hele Landet og vande deres Heste i Kongeaaen. Men da vil Holger Danske

¹⁾ Müllenhof, Sagen, Märch. u. Lied. der Herzogth. Schlesw., Holst. u. Lauenburg. Kiel, 1845 Nr. 504. cfr. D. Atl. VII. S. 302, 305—6.

²⁾ Om »Olgersdiget« muligvis kunde være det samme som den »Widricks Vold«, der omtales hos Grundtvig D. F. I Nr. 7 D v. 30 o. fl. Steder, skal jeg ikke afgjøre; den kan allenfalds ligesaa godt ligge i Slesvig som i Sverrig.

komme, og under hans Anførsel skal Landets tolvaarige Dreng slaa Fjenden aldeles og befri Landet.

III. Sibilles Spåddem¹⁾). Ætter Sibilles Spåddem så ska æ Tyrk et Gång kom ind i våt Land, å der ska vur sånt et Krig aw, som der ålder ha væt fåraw. De ska kom så vit, te åld æ Kal ær ihjælsan, å te æ tyrkisk Kæjser ska vand hans Hæst ve de Sjørroper Døf²⁾). Mæn så ska der kom en gammel Mand mæ et lånt Skæg, som hæ såwer i manne hunder År i et Bjerre omkring ve Tynder³⁾). Han ska slå æ Tyrk i et stuert Slaw mæ jænn' tålårs Dræng', å den tyrkiske Kæjser ska di slå ihjæl få Sjørrop Ålter.

IV. Træet i Viborg Sø⁴⁾). I Viborg Sø voxer der en Plante, og naar den bliver saa stor, at man kan binde en Hest ved den, saa kommer Holger Danske. Han skal da blive Anfører for alle Dreng paa 12 Aar og derover og for alle Oldinge paa 60, og de skal da slaa Danmarks Fjender, naar det er kommet til det Yderste.

V. Træet paa »Tids Enge«⁵⁾). Paa »Tids Enge« skal der staa et Træ, som har været savet af mange Gange, men som altid er grøet op igjen, og om det har Sybille spaaet, at der skal det engang gaa grueligt til: der skal staa et haardt Slag. Danmark skal da være i Krig, og Fjenderne kommer her ind i Landet sønderfra og lægger det rent øde. Den sidste Rest af den danske Hær skal saa samles paa Tids Enge og Fjenden staa ligeoverfor den, og saa kommer den danske Konge ridende paa sin hvide Hest og staaer af og binder den ved det

¹⁾ S. Grundtvig. Gl. danske Minder i Folkemunde. 3 Saml. Kjøbenh. 1861 p. 203.

²⁾ Døbefont.

³⁾ Holger Danske; cfr. Antiq. Ann. III, 149.

⁴⁾ Thiele l. c. p. 20.

⁵⁾ Grundtvig l. c. p. 137.

Træ, og da begynder Slaget. Det skal gaa Danskerne imod, for de er saa faa, og de skal blive slaaede ihjel hver Mand. Men saa kommer Holger Danske (»Olgjer Dahnsk«) og samler alle tolvvaars Dreng og tresindstyveaars Mænd¹⁾, og med dem gaar han mod Fjenden, og da skal Dansken vinde Sejer. Men det er ogsaa det sidste Slag, der skal staa, for saa er det forbi med baade Venner og Fjender, og det er Dommedag, da al Verden bliver ødelagt.

Der er andre, som siger, at det Slag, hvor Holger Danske skal komme, det skal staa paa Kronens Mark norden for Thisted, og de siger ogsaa, at naar det Slag skal begynde paa Tids Enge, saa skal Lindormen i Kløv-Bakke bryde ud og gjøre det af baade med Venner og Fjender, saa ikke en bliver tilbage; men det kan ogsaa være det samme, for da er det Dommedag.

VI. Holger Danske som Landets Beskytter²⁾. — —
 »Men da han (Holg. D.) i Indien havde spist et Slags Frugt, som gjorde Legemet uforgjængeligt, fremstod han paany fra Tid til anden i forandrede Skikkelser og uddøde aldrig ganske; saa at han endnu — efter Almuens For-
 mening — hver Gang den danske Armee er i Strid og Fare, viser sig synlig med sit røde Skjold og fører den frem til Kamp og Sejer.«

VII. Holger Danske i Højen³⁾. Engang for flere Aar siden boede i Tvonby (Tornby) Sogn en Mand, som

1) Da Kong Humble og Lødver rustet sig mod Angantyr, tager de ogsaa Alle fra 12 til 60 Aar: »Med tolv Vintres Dreng, Og to Vintres Foler, Saa skal Hunners Hære samles.« (Nord. Fort. Sag. I p. 454.)

2) Vedel Simonsen. Udsigt over Nationalhist. II, 2, p. 44. cfr. Thiele l. c. p. 18.

3) Samlinger til jydsk Hist. og Topogr. p. 194 (Vendsysselske Sagn ved G. P. Andersen).

hed Klavs. En Foraarsmorgen siger han til sin Karl Jens: »Tag Spaden og Staalstangen og gaa hen til Højen og bræk nogle Stene op; thi der skal pikkes i Gaarden.« Da Karlen kom op paa Højen og havde begyndt med Arbejdet, fik han Øje paa en stor, flad Sten, som han strax gav sig til at vælte op med Staalstangen; men han blev ikke lidt forbauset ved at see et Gravkammer under Stenen og i Indgangen dertil en Hue. Da han kom til at see nærmere efter, opdagede han, at der sad en gammel Mand dernede, som havde Huen paa Hovedet og lagde Armene paa en Kiste og sov. Karlen kunde ogsaa nok see, at Manden ikke var saa lille, men vel maatte være en af de gamle Kjæmper. Strax efter Gravkammerets Aabning vaagnede Manden, og da han mærkede, der var Nogen ved Højen, siger han til Karlen: »Er der endnu Ben i Eders Fingre i Danmark?« Karlen var i en Hast betænkt paa, hvad han vilde gjøre, greb Staalstangen og rakte den til ham og lod ham føle paa Enden af den. Den Gamle i Højen klemte Enden af Staalstangen i Fliser og sagde: »De er just endnu ikke saa daarlige.« Derpaa aabenbarede han sig for Karlen og sagde: »Jeg er Olger Danske. Kassen, jeg har her ved mig, er fuld af Penge, som jeg vil bruge til at indløse Danmark for, hvis det engang bliver indtaget af Fjenden.«

VIII. Holger Danske i Bagsværd¹⁾. Holger Danske var engang i Bagsværd. Der vilde han lade sig en ny Klædning skjære, og lod derfor tolv Skræddere hente. Men saa stor var han, at de maatte sætte Stiger op til hans Ryg og Skuldre, da de skulde tage Maal. Nu maalte og maalte de; men som den, der stod øverst paa Stigen, vilde til at klippe et Mærke i Maalet, kom han til at kildre Holger Danske bag Øret med Saxen. Holger

¹⁾ Thiele II p. 311.

mente, at det var et Utøi, greb sig i Hovedet og kom saaledes uforvarende til at knuse den stakkels Skrædder mellem Fingrene.

IX. Holger Danskes Sværd¹⁾. Der ligger ved Horsens en Gaard, Bygholm kaldet. Nær hos den er en Mark og paa samme Mark en lang Høj, i hvilken Holger Danske ligger begravet. I denne Høj har man engang fundet hans mægtig store Sværd, og dette var saa tungt, at der de vilde føre det til Gaarden, brugtes tolv Heste forat drage det af Stedet. Men samme Sværd blev ej længe paa Bygholm; thi om Natten skete det, at alle Vægge gav sig til at ryste, saa at Ruderne klirrede derved, og tog denne Ufærd ej Ende, forinden man bragte Sværdet tilbage og lagde det i Højen, og var det da saa let, at to Heste kunde trække det.

X. Holger Danskes Briller²⁾. Engang fik Holger Danske af en Trolldkvinde et Par Briller, med hvilke han skulde kunne see ned igjennem Jorden. Da han havde modtaget denne Gave, vilde han prøve den og gik derfor ud paa Nørrefælled udenfor Kjøbenhavn og lagde sig der plat ned og kiggede. Men da han rejste sig, var der Spor i Marken af Brillerne, nemlig to Huller, som siden fyldtes med Vand og er alle Kjøbenhavnere velbekjendte.

Som Supplement til disse Sagn kan endelig tjene, at efter Conferentsraad Werlauuffs mundtlige Meddelelse fandtes i Begyndelsen af dette Aarhundrede paa Kunst-kammeret en stor Træbolle, der kaldtes Holger Danskes Grødfad³⁾; Abrahamson⁴⁾ omtaler hans Øllebrødspotte sammesteds; efter Th. Bartholin⁵⁾ ejede Kunst-

¹⁾ Thiele I p. 20. Rask, Moerskabslæsn. 1839 p. 511.

²⁾ Thiele I p. 21.

³⁾ Grundtvig I p. 386.

⁴⁾ I. p. 389.

⁵⁾ De Holgero Dano. 1677. p. 188.

kammeret hans Slagsværd, og en Statue udenfor Vesterport udgaves for hans Billede. Hans virkelige Billede tilligemed hans Modstander Burmands vistes paa en nu nedbrudt Borgemestergaard i Aarhus.

I det øvrige Norden finder vi Holgers Navn — foruden i Kjæmpeviserne — tillige i et Sagn fra Sverrig, der fortælles i Tuneld's Geographie¹⁾: »På Holgenö — i sjön Öfvingen, $\frac{3}{4}$ mil ifrån Hultsjö, finnas lämningar efter en större stenbyggnad; man berättar, att Holger Danske här på Herreberget i forntiden haft sin bostad«²⁾; og endelig omtaler en italiensk Skribent, Pulci, fra det 15de Aarh. de Danskes Forventning om Holgers Tilbagekomst³⁾.

Fjerde Kapitel.

Sagnenes tidligere Hovedperson; Sammenligning af Sagnene med andre danske, der ikke har Holgers Navn.

At der i Folkemunde, saavel her som i Skaane, lever mange flere Sagn om Holger, er temmelig sikkert; men heldigvis er de af os nævnte tilstrækkelige til at vise det fælles og hovedsagelige Indhold, om end enkelte Biomstændigheder kan mangle eller opfattes galt. Under-

¹⁾ 8de Uppl. 1822, III, 2, p. 852. — Han nævnes ogsaa i det svenske Legendarium fra det 13 Aarh. som en Søn af Thyra Danebod.

²⁾ Hertil kan endnu føjes, at der paa Hvælvingerne i Floda Kirke i Södermanland findes Billeder, der forestiller Holger Danske og Burmand. Dybeck, Runer. Dec. Hefte 1844.

³⁾ Morgante magg. 1482. c. XXVIII: »E del Danese che ancor viva sia Dicono alcun [ma non la istoria mia] E che si truova in certa grotta oscura E spesso armato a caval par che stia Si che il vede gli mette paura.

søger vi nu Indholdet, da viser der sig allerede ved en flygtig Betragtning en vis Lighed med ældre mythiske Traditioner. Den Holger, der i Nr. 6 f. Ex. fører de Danske frem til Sejer og bistaaer dem i Nødens Time, kan saaledes ikke være nogen Anden end den gamle Odin, Sejerfaderen. At han stedse hjælper de Danske, oplyser Saxo os om¹⁾, og et andet Sted viser han os ham som værende tilstede i Slagene²⁾ ridende paa en hvid Hest med hvidt Skjold og — skjøndt Saxo ikke her omtaler det — med sit guldbeslaaede Spyd i Haanden, en Dragt, som vi hyppigt vil træffe igjen i Sagnene. Ved Omtalen af Braavalla-Slaget, i Haddings Historie o. s. v. nævner Saxo ogsaa hans Deltagelse i Kampen, og dette bekræftes af den ældre Edda; saaledes siger Harbard³⁾, der jo er den samme som Odin: »Jeg var i Valland (Krigslandet), Med i Krig, Splid satte blandt Konger Men aldrig Forlig,« og senere⁴⁾: »I Hæren jeg var, Der togede hid, At reise Banner Og yppe Strid.« Et andet Sted⁵⁾ fortælles, hvorledes Odin lader sin Hest beslaa hos en Smed, og derpaa i uhyre Spring rider til Sverrig, hvor en Krig udbryder. »Som nærværende i Kampen hedder han Viðr eller Viðrir (Viðr at vigum. Grímnism. Str. 49, jfr. Snorra Edda ved Egilsson. Reykj. 1848 p. 14),

¹⁾ Saxo, (Müllers Udg. p. 415): »Eo tumultu superveniens Othinus mediosqve proeliantium globos appetens Danis. quos paterna semper pietate coluerat, ademptum præstigiis visum supera virtute restituit.«

²⁾ Saxo p. 107 Bjarke siger: »Si potero horrendum Friggæ spectare maritum, Quantumcunqve albo clypeo sit tectus et album Flectat eqvum, Lethra nequaquam sospes abibit; Fas est belligerum bello prosternere divum.« (Jeg har efter N. M. Petersen rettet altum til album.)

³⁾ Harbarðslj. Str. 24.

⁴⁾ Do. Str. 40.

⁵⁾ Fornmanna Sög. IX p. 55.

hvad enten nu derved tages Hensyn til Kampen som hans Vejr (veðr) eller til Sejren (viða, vinna)¹⁾.« Han er vel ogsaa den Gud, som Tacitus omtaler hos Germanerne²⁾: «... qvem adesse bellantibus credunt.»

Endnu tydeligere viser sig imidlertid Sagnheltens tidligere Navn og hele mythiske Anstrøg, naar vi sammenstiller vort første Sagn med en Variant fra Møen, der har samme Indhold, kun med den Forskjel at Navnet ikke er Holger, men Gjøde eller Jon Upsal, undertiden Jøden fra Upsal. At her ved Jetten eller Jotunnen fra Upsala maa tænkes paa Odin, Hovedguden i Upsala, er indlysende; Øgenavnet Jetten har naturligvis de første Christne eller maaske Munkene her i Norden givet ham. Sagnet, der let kan skjønnes at være langt ældre end Nr. I, lyder hos Grundtvig³⁾ saaledes:

XI. Gjøde Opsal. Der levede engang en Mand paa Møen ved Navn Gjøde Opsal, om hvem der endnu gaar flere forskellige Sagn blandt Almuen der paa Øen. Man fortæller saaledes, at han skal have været en mægtig Kjæmpe, og man føjer til, at naar Møen engang kommer i Fare og er nærved at falde i Fjendens Hænder, da skal han komme sine betrængte Landsmænd til Hjælp, og da maa Fjenden være hvem han vil; Møenboerne skal dog nok sejre over dem.

Naar man gaaer langs med Stranden, fra Dronningestolen til Taleren, seer man helt oppe i Klinten to Huller, som dog kun kan sees tydeligt ude fra Søen. I disse Huller, siger man, boer Gjøde Opsal, og Nogle vil der til visse Tider have seet en Del Hestefjed, som man mener hans Hest traadte, naar han red ud paa Øen for

¹⁾ N. M. Petersen. Nord. Myth. 2 Udg. p. 228.

²⁾ Germania c. 7.

³⁾ Grundtvig. Gl. danske Minder. 2 Saml. 1857 p. 263.

at see sig lidt om; hvilket han ofte skal have gjort i gamle Dage. Ja der er endog flere, der paastaar at have seet ham paa disse hans Udflugter.

Man fortæller saaledes, at han en Morgen standsede udenfor en fattig Husmands Dør, hvor Konen just var ifærd med at brygge. Da han saae dette, forlangte han at smage hendes Øl. Konen, der antog ham for en Reisende, rakte ham strax en hel Skaal fuld, som han ogsaa tog og drak ud lige til Bunden. Derpaa bad han hende om at holde sit Forklæde op, kastede saa nogle Stykker Kul deri og red sin Vej. Konen saae efter ham og tænkte, idet hun gik ind i Huset igjen: Han vilde nok drive Gjæk med mig oven i Kjøbet! Men see, da havde Kullene forandret sig til to ikke saa smaa Guldstykker, og nu kunde Konen først see, hvem hendes Gjæst havde været.

En anden Gang traf det sig, da han red igjennem en Bondegaard, at hans Hest tabte en Sko, som blev liggende og funkle, som om den var af Guld. En Karl, der kom til, troede ogsaa, det var Guld, blev meget glad og vilde tage den op; men han slap den snart igjen og havde da faaet sin Haand dygtig forbrændt. Man tog den nu paa en Høtyv og hængte den op paa en Stang, men den brændte Stangen tværs over, faldt ned og forsvandt med det samme.

Det er ellers ikke enhver Gaard, Gjøde Opsal rider igjennem. Portene maa nemlig være lige for hinanden; ellers rider han lukt over; thi han holder ikke af at bøje af Vejen, men vil altid ride ligefrem.

Da disse og flere lignende Fortællinger udbredte sig paa Øen, var der imidlertid tre unge Karle, som ikke syntes, at de kunde fæste rigtig Lid til dem; men tvivlede om, at Gjøde Opsal endnu skulde være til. De besluttede derfor at undersøge, hvorvidt det virkelig

ogsaa forholdt sig saaledes eller ej. De forsynede sig da med et langt Reb og begav sig ud paa Klinten til det Sted, hvor Hullerne er nedenunder.

Da de var komne her, bandt en af dem den ene Ende af Rebet fast om sit Liv og var alt i Færd med at lade sig hejse ned, da han først kom i Tanker om, at han ikke havde Noget at forsvare sig med, hvis han skulde komme i Kast med Nogen paa Vejen. Der var intet andet Vaaben ved Haanden end en stor Jerngreb. Den tog han da og tænkte, at den var dog bedre end Ingenting, og derpaa lod han sig hejse ned af de to andre. Da han nu saaledes var kommet et godt Stykke ned, blev Hullet større og større, og endelig naaede han Bunden. Her opdagede han en stor Jerndør, som han gav sig til at hamre løs paa med sin Jerngreb. En Tjener kom strax ud at lukke op og spurgte, hvad han vilde. Karlen sagde, at han vilde tale med Gjøde Opsal, hvis han ellers boede her. Tjeneren sagde jo: at han boede her og havde allerede boet her i mange hundred Aar, og hvis han vilde tale med ham, kunde det maaske ogsaa nok ske; men han maatte først mældes. Tjeneren forlod ham derpaa et Øjeblik, men vendte strax tilbage igjen og førte Karlen igjennem et stort Værelse hen til en anden Dør, som var af fint Marmor. Denne aabnede han lidt, og Karlen hørte nu en Stemme, der var saa stærk og frygtelig, at den bragte ham til at skjælve, som spurgte ham, hvor han var fra, og hvorledes det nu stod til deroppe paa Øen; og da Karlen havde besvaret disse Spørgsmaal, sagde Gjøde Opsal: »Ræk mig din Haand, at jeg kan fornemme, om der endnu er nogen rigtig Kraft i Møenboerne!« Karlen var imidlertid af den Mening, at den der havde saadan en Røst, ham var det vist ikke behageligt at takke for sidst, og rakte ham derfor Jerngreben istedetfor Haanden. Kæmpen

knugede da Greben saaledes, at den bar tydelige Mærker af hans Fingre, og sagde saa, at det glædede ham, at der endnu var lidt Kraft tilbage i hans Landsmænd.

Da Karlen fik Greben tilbage og saa, hvorledes den var bleven medtaget, havde han slet ingen Lyst til at opholde sig længer dernede, men sagde Kjæmpen Levvel og skyndte sig at komme op, det snarest han kunde. Han fortalte nu sine Kammerater, hvorledes hans Rejse var løbet af og viste dem, hvor frygteligt Kjæmpen havde knuget Jerngreben; og nu tvivlede ingen af dem mere paa, at Gjøde Opsal jo var til endnu.

For ikke mange Aar siden var det ogsaa paa mange Steder endnu Skik at lade en lille Neg blive tilbage ude paa Marken, naar man havde indhøstet. Denne Neg skulde være til Gjøde Opsals Hest. Man mente da, at han om Natten red omkring og samlede Negene sammen, og paa den Mands Mark, hvor han ingen fandt, der troede man vilde kun blive maadeligt Korn til næste Aar.

Hos Hammerich og Thiele findes to Sagn, der i flere Henseender supplerer det foranførte:

XII. Jøden fra Opsal¹⁾. Ved Dronningestolen paa Møens Klint er der høit oppe nogle Huler i Fjeldet; der boede i fordums Tid Jøden fra Opsal. En Dumdristig skal engang have villet besøge ham i hans Slot og lod sig derfor nedhejse ved et Toug, men han blev dernede²⁾.

¹⁾ Thiele l. c. II p. 192 efter Hammerich, Skand. Rejseminder.

²⁾ Endskjøndt Dronningestolen er faldet ud i Havet iaar, er dog Sagnet lige levende hos Møenboerne. Efter en Beretning i »Dagbladet« har nemlig Gjøde Opsal flyttet sin Residens til en anden Hule; paa den tilbagestaaende Del af Dronningestolen sees derimod et ved Lys og Skygge frembragt Billede af en kjæmpestor Mand med langt Skjæg, sid Hat og flagrende Kappe, der i en lyttende Stilling

Stundom saae man samme Jøde fra Opsal kjøre over Søen med sine sorte Heste, og i den sidste svenske Krig drog han med sine »Grønjægere« over Klipperne for at forsvare Landet, hvilket han har lovet at ville gjøre endnu en Gang. Nu skal han være draget bort herfra til Stevns.

Ikke langt fra Dronningestolen er der en Styrtning i Klinten, den kaldes Abildgaardsfaldet; der havde han en skøn Abildgaard. Til denne Jøden eller Jetten fra Opsal plejede Bønderne paa Møen, indtil for faa Aar siden, at skjenke den sidste Neg, naar de havde indhøstet deres Korn.

XIII. Jon Opsal¹⁾. Paa Møens Klint skal der være to Huler; i den ene boer »Jon Opsal« selv, i den anden hans Hund og hans hvide Hest.

To Gange har han alt »redet Kongeridtet« og frelst Landet ud af Fare; nu skal han snart ride tredie Gang. Da gjør han alle Stenene paa Stranden til Hestfolk, og med dem slaaer han Landets Fjender. Stundom rider han hen til Stevns og besøger Klintekongen der; han skal have været der ganske nyligt. —

Denne Jon Opsal eller Jøden fra Opsal synes efter disse to Sagn at være den samme som Klintekongen; hvilket stadfæstes ved et andet Sagn hos Thiele²⁾, hvor der om den egentlige Klintekonge ligeledes fortælles, at han »holder bestandig Vagt paa Klinten og tager den vel ivare. Derfor kan den ej heller indtages. Saa ofte som Krig, eller anden Ulykke truer at ville komme over Landet, kan man see hele Krigshære paa Klinten, hvilke

vender Ansigtet mod de mistænkelige tyske Kyster, og denne Mand er efter Møenboernes Mening ingen anden end Gjøde Opsal selv.

¹⁾ Thiele II p. 192.

²⁾ II p. 191.

er udrustede til at forsvare Landet«. Man maa imidlertid ikke her ved Fortællingen om Møens Klintekonge og hans »Grønjægere« eller de mange lignende Sagn om Ellekonger¹⁾ fra flere Steder i Landet, alene tænke paa Odin og Ejnheriarne, saaledes som Grimm og Müllenhof o. A. har gjort; Odin er vel, som jeg alt har bemærket, tydeligt nok en tidligere Form for Sagnets Holger; men langtfra den oprindelige. Disse Sagn har nemlig existeret ogsaa samtidigt med den nordiske Gudetro, — dette vil sees af det Følgende, — og dengang var Odin ikke og behøvede han ikke at være skjult nede i en Borgkjælder eller en Klippehule; han var da Guders og Menneskers mægtige og virksomme Hersker. Dengang maa altsaa den forventede og forhaabede Hjælper i Nøden have været en os nu ubekjendt Helt eller Guddom, forsaavidt det ikke har været den i Hels o: Underverdenens Magt værende, men engang atter fremstaaende Baldur.

Hvorledes dette nu end forholder sig for Hovedpersonens Vedkommende, saa kan vi dog i alle Tilfælde ikke antage, at de Krigere, der omtales i Klintekonge-Sagnene og i enkelte Holger-Sagn, skal være Ejnheriar; en anden Oprindelse ligger os idetmindste langt nærmere. Vore Forfædre troede paa de saakaldte Land-Vætter³⁾; en Slags usynlige eller underjordiske Væsener, som Oldtiden fortæller

¹⁾ Om Ellekongen paa Stevns, cfr. Thiele II p. 189, paa Bornholm p. 193—94, i Skjelskjør p. 189, ved Odense p. 241 o. s. v.

²⁾ De omtales i Ulfljots Lov: Ingen maa have et Skib med Hoved paa Søen og om de har det, skal de aftage Hovedet, inden de kommer Landet saa nær, at de kan sees derfra og ikke sejle til Landet med gabende Hoved eller opspærret Svælg, saa at Landvætterne kan blive skræmmede, cfr. Saxo ed. Müller p. 422.

³⁾ Fornm. Søg. III, 105 og Isl. Søg. I, 198.

os meget Lidt om, men som maa antages tildels at være de nu saakaldte Ellefolk¹⁾. Disse Land-Vætter forsvarede i gamle Dage Landet; saaledes fortælles der, at da Harald Blaatand laa med en Flaade i Norge, tænkte han med det Samme at rejse over og tugte Islænderne, fordi de havde digtet Nidviser om ham. Han sendte derfor en Troldmand derover som Spejder; men da denne i en Hvals Skikkelse vilde ind i Fjordene, blev han forhindret af Land-Vætterne; han rejste derfor med uforrettet Sag tilbage og fraraadede Harald at angribe et Land, der havde saadanne Beskyttere. Et tilsvarende Sagn fra den nyere Tid fortælles hos Thiele:

XIV. Udenfor Gammel-Skagen laa engang en svensk Flaade, som beskød Byen med sine Kanoner og vilde gjøre Landgang. Da syntes det, som om alle Klitter og Bakker blev skjulte af en Mængde Bevæbnede, der stod opstillede til Landets Forsvar, og kort Tid efter rejste sig en rasende Storm, hvori hele Flaaden gik under, saa at Kysten bedækkedes med Lig i tusindvis²⁾.

Her nævnes vel intet bestemt Navn; men i lignende Sagn fra Bornholm kaldes de Ellefolk, saaledes hos Thiele³⁾:

XV. Der er paa Bornholm en Ellekonge, som boer under Jorden og lader sig stundom høre med Piber og Trommer, besynderligt mod Krig. Da sees han paa Fjeldene med sine Krigsfolk, rede til at forsvare Øen;

og i det udførlige Sagn i Fruentimmer- og Mandfolketidende⁴⁾:

XVI. — Den gemene Almue der paa Landet er af de Tanker, at Underjords-Kongen forsvarer Landet;

¹⁾ At der samtidigt indbefattes mange andre overnaturlige Væsener under det ubestemte Navn Ellefolk, behøver jeg neppe at bemærke.

²⁾ Thiele I p. 88. ³⁾ Thiele II p. 193. ⁴⁾ for 1770 Nr. 17.

men at han dog ikke griber til Vaaben, ikke heller uden meget sjældent lader sig see, førend Nøden kræver det. Der troes, at han passer paa Strandbredden, og af Kjærlighed til Regjeringen aldrig vil tillade nogen fremmed Magts Herredømme over Bornholm. Hans Bolig skal fornemmelig være under et gammelt forfaldent Slot der paa Landet, samt under en Kjøbstad midt paa Landet, saavel som mange andre Steder under Øen. Alderdommen har haft saadan Godhed for ham, at de endog har givet ham en liden Hjelp til Hestefoder. Det var i gamle Dage Brug, at Bønderne lod en liden Levning af Havre-Sæden ligge paa Ageren, og det sagde de, at Elle-Kongen skulde have til sin Hest. —

Om denne Ellekonge eller Ellestingeren, som Thiele kalder ham¹⁾), fortælles videre, at han ofte mønstrer sine Tropper, af hvilke han har en uhyre Mængde, og forestaaer der Ufred, drager de i store Skarer over Landet tilhest og tilfods, Hestene har kun tre Ben, Folkene er bevæbnede med Vindbøsser. Nogle rundagtige Stene kaldes af Almuen Underjords-Kugler, de er af Størrelse som Bøssekuugler.

Maaske er disse Ellefolk eller Land-Vætter ikke andet end de tidligere afdøde Indvaanere i Landet²⁾); men

¹⁾ Thiele II p. 194.

²⁾ Saaledes raader Iver Benløs sine Folk til at jorde sig paa det Sted, hvor England var mest udsat for Fare; han skulde da nok holde Fjenden borte. Om Ellefolk fortæller Junge p. 267-68 at de lode sig see »i Ellemoserne, hvor nogen er kommen ulykkelig af Dage«. Sandsynligvis har de Gamle i den tidligste Tid troet, at de Afdøde førte et Slags Skyggeliv i Højene, og derved endnu kunde nære Interesse for dette Livs Tildragelser. Cfr. Oldn. Sag. foruden mange andre Steder p. 399 (Hervørs og Hejdreks Saga): Højildene brændte ude paa Øen og Højbeboerne stod udenfor«, og p. 401 kvæder Angantyr: »Sjunken er Dødsporten, Høje

selv da bliver der dog en Forskjel mellem dem og Ejnheriarne, og vi maa derfor antage, at de forhen nævnte Sagn om Klinte- eller Elle-Kongen maa være dannede af en dobbelt Sagnrække: den ene omhandlende det gamle Haab om Ankomsten af en tapper Helt, der kunde hæve sit Folk til Verdensherredømmet, den anden indeholdende Sagnene om Fædrelandets Skytsaander, Land-Vættene.

Næsten enslydende med de foran anførte Sagn er de slesvigske. To af dem, der omtalte Holger Danske, findes i Nr. II og III; de øvrige skal følge her, som de staar hos Müllenhof.

XVII. Kong Dan¹⁾. Nær ved Tønningen i Ejderstedt, fortæller man i Ditmarsken, er en lille Bakke med en Hule. I den sidder Kong Dan med to Gange hundredetusinde Mand og alle sover. En Soldat var dømt til Døden. Da skjænkede vor afdøde Konge ham Livet paa den Betingelse, at han skulde gaa ind i Hulen og bringe ham Efterretning om Kong Dan. Soldaten gik ind i Hulen. Da saa han den gamle Konge sidde foran et Bord; han støttede Hovedet paa Armen, hans Skjæg hængte ned under Bordet og alle de andre stod op omkring ham. Da Soldaten traadte ind, vaagnede Kongen og spurgte, hvad han vilde. Soldaten svarede, at han var sendt af Kongen og skulde bringe Efterretning om ham. Da svarede Kong Dan, at han skulde bede Kongen tænke paa ham, naar han engang kom i Nød, han vilde da komme ham til Hjælp med alle sine Folk, fordrive Fjenderne og forhjelpe ham til Herredømmet over hele Verden. Men Kongen maa vel ikke til rette Tid have tænkt paa ham.

aabnes. Hele Økysten i Ild sig viser, og Alt er ude om at see sig.

¹⁾ Nærmer sig til Nr. I og XI; Slutningen minder om Nr. V. Findes hos Müllenhof l. c. p. 375.

Folk sagde dengang, da Frederik VI endnu var ung, at han var den hvide Prinds, om hvem der var spaaet, at han skulde opgaa som en Stjerne over Landet. »Men det maa vel ikke være sandt, eller ogsaa var den gamle endnu ikke den rette, for indtruffet er det da ikke«; sagde de, som fortalte dette.

XVIII. Den gamle Krigsmand i Tønningen¹⁾. Da Tønningen endnu var en Fæstning, laa der engang fire Soldater i Fangenskab. Nu var der et stort Hul paa Slotspladsen, som der endnu kan sees Spor af. Kommandanten vilde gjerne vide, hvad der fandtes deri, og han sagde til de fire, at de skulde beholde Livet, hvis de kunde skaffe ham Underretning derom. De købte da et Toug og den ene lod sig hejse ned. Da han kom til Bunden, saae han en Hestestald, og ved hver Side i den stod en Række opsadlede Heste; Havre havde de fuldt op af i Krybberne og bag ved hver Hest laa paa Halmen en sovende Rytter. Men i den ene Ende af Hvælvingen var et stort Bord, hvorved der sad en Officer med Hovedet støttet paa Bordet. Foran ham stod et brændende Voxlys og tre Bægere, det ene af Guld, det andet af Sølv, det tredje af Træ. Da gik Soldaten til og tog sagte det gyldne Bæger bort; men han kunde dog ikke undgaa at vække Officeren. Denne sagde: »Er det ikke snart Dag?« — »Endnu ikke,« svarede Soldaten. Da lukkede Officeren Øjnene og sov ind.

Da dette nu var gaaet saa godt for den første, steg den anden ned. Han fandt Alt som før fortalt og tog Sølvbægeret fra Bordet. Officeren vaagnede igjen og spurgte: »Er det snart Dag?« — »Endnu ikke,« sagde Soldaten og gik bort med Bægeret.

¹⁾ Müllenhof l. c. p. 376.

Nu vilde den tredie Soldat ogsaa derned. Da han havde overbevist sig om Rigtigheden af Kameraternes Fortælling, gik han hen og tog Træbægeret. Officeren vaagnede igjen og spurgte: »Er det snart Dag?» — »Nu strax,« sagde Soldaten; men han kom dog lykkelig op. Da derimod den fjerde kom ned, var Alt i Oprør; Rytterne sadlede deres Heste, som vilde de ride ud, andre gjorde Geværerne og Sablerne istand, og alle løb de mellem hverandre. Da blev Soldaten angst og lod sig strax hejse op. Men Folk siger, at den gamle Krigsmand og hans Hær er tryllede ned i denne underjordiske Hule, og naar hans Tid kommer, skal han komme frem og føre Krigen mod Kongen af Danmark¹⁾.

XIX. Den sovende Hær²⁾. — I de catholske Tider, da der endnu overalt i Landet fandtes Klostre, førte Munkene i Klosteret Munk-Neversdorf et ugudeligt Liv. Intet Fruentimmer i hele Egnen havde Ro for dem. Med Magt rev de Folk op af Søvn og tvang dem til at arbeide paa en underjordisk Gang, som udmunder ved Puttlos ved Østersøen. Her begav de sig ofte hen og levede i Svir og Sværm med Skipperkonerne; man sagde endog at de havde sluttet Pagt med Djævlén.

Deres Levnet og Ugjerninger kom endelig Kongen for Øre. Da sendte han Krigsfolk ud for at ødelægge Klosteret og tage Munkene tilfange. Men disse fik ved deres Troldom Hæren lokket ind i den underjordiske Gang, hvor de sænkede den i en dyb Søvn. Her skal de sove til Tyrkerne har erobret hele Verden. Da skal der herske over vort Land en hvid Konge, der rider paa en

¹⁾ Man mærker her den tydsk-sindede Befolkning eller maa-ske snarere den tydsk-sindede Beretter.

²⁾ Müllenhof p. 377. Sagnet er egentlig fra Holsten, men hører til samme Kreds som de andre.

hvid Hest. Hans Hær vil være den sidste i hele Christenheden, og den bliver ogsaa slaaet. Men da skal han binde sin Hest ved et Piletræ og støde i sit Horn. Soverne skal da vaagne og Hæren fuldt udrustet gaa frem af Neversdorfer Gangen og slaa Tyrkerne, saa at kun syv af dem undkommer.

XX. Den kloge Kone i Enge¹). Nær ved Kirkebyen Enge i Amtet Tønderne, har der tidligere boet en klog Kone, som engang har spaaet Følgende:

Krigsskrig skal hæve sig i Landet fra mange Sider; en Konge med hvide Haar bliver stødt fra Thronen. Han bliver forvist fra Landet og forlader det med en hvid Stav i Haanden.

Paa samme Tid skal blaa Tropper stige i Land ved Wiedingharde; men vore Folk skal sejre i et stort Slag og udbrede deres Herredømme over andre Lande. Da skal der ingen Krig være mere i Landet, al Ufred skal vige og Menneskene begynde at være lykkelige.

XXI. Hyldetræet i Nordtorp²). Østen for Nordtorps Kirke staaer siden Arilds Tid en Hyldebusk, der er voxet ud af selve Kirkemuren. I hele Holsten er den vel bekjendt; thi Landets Skjæbne knytter sig til den. Engang nemlig, naar Busken er bleven saa høj, at en Hest kan bindes derved, vil der udbryde en Verdenskrig, hvori alle Folkeslag skal stride mod hverandre. Men den Konge, som betvinger Alt, skal tilsidst med sin store Hær komme sydfra ind i vort Land. Han skal lejre sig paa Thienbütteler Marken i Nordtorp. Da skal ogsaa det store Slag staa, i Maanederne September og Ok-

¹) Müllenhof l. c. p. 377. Denne, saavel som de næste Fortællinger, ligner i Indhold Nr. 3—5 af de tidligere anførte; selv Navnet Enge og Tids Enge torde have samme Oprindelse.

²) Müllenhof l. c. p. 378.

tober, naar Gjødningen for Rugsæden er bragt paa Markerne. Paa de Tider vil der herske en Konge med hvide Haar over vort Land. Saasnart nu en rød Ko bliver ført over en vis Bro, vil han, ridende paa en hvid Hest komme stormende med sin Hær fra Norden i en saadan Fart, at Folk, der arbejder paa Marken, knap vil have Tid til at springe bag Gjødningbunkerne¹⁾. Da skal han binde sin Hest til Hyldetræet og begynde Slaget. Det vil blive en lang og frygtelig Kamp; Blodet vil løbe langs Vognsporene paa Markerne og de Stridende skal vade deri til Anklerne. Men endelig skal den hvide Konge dræbe den anden og vinde en glimrende Sejer. Da vil Herredømmet over hele Verden tilfalde ham og overalt paa Jorden skal der herske Fred i lang Tid. Af hans egen Hær vil imidlertid kun saamange blive tilovers, at enhver kan faa en Tromme at spise paa og Kongen selv skal holde sit Maaltid efter Slaget ved en saadan²⁾.

I Krigens Tid for 30 til 40 Aar siden var Hyldebusken bleven saa høj, at den naaede op til Kirketaget. Da saae man engang om Natten forunderlige Syner i Luften: to store Hære stod imod hverandre, i Skyerne saae man Artilleri- og Rytterhobe, der kjæmpede mod hverandre; man kunde tydelig høre Slagtummelen og Krigsskriget. Derover blev Beboerne saa forskrækkede, at de sendte Bud ud i alle Retninger for at søge Raad

¹⁾ Om denne pludselige Kamp tales ogsaa i det følgende Nr., og paa samme Maade fortælles den i nogle Sagn fra Alpeegnene i Østerrig og i Schweiz; fra Salzburg hedder det saaledes, at hvis En har taget to Stykker Brød med og han taber det ene, da skal han ikke give sig Tid til at tage det op, cfr. Vernaleken, Alpensag. p. 66 ff., hvor flere lignende Sagn meddeles.

²⁾ Ogsaa dette Udtryk forefindes i fremmede Sagn, hvad vi skal vise i det Følgende.

og Trøst. Da nu i 1813 Fjenderne kom ind i Landet og der forefaldt Fægtninger med Vore ikke langt fra Nordtorp, mente mange, at den gamle Prophetie var gaaet i Opfyldelse, især da ogsaa den afdøde Konge havde et hvidt Hoved. Da Fjenderne hørte tale om Spaadommen, tog mange af deres Officerer Træet i Øjesyn og lod det derpaa afhugge, saa at det nu maa voxe længe for at naa sin gamle Højde. Der kan altsaa endnu engang forefalde Noget¹⁾).

XXII. Hyldetræet i Schenefeld²⁾). Ogsaa i Schenefeld staaer et Hyldetræ ved den nordlige Side af Kirkemuren. Dog kjende Schenefelderne selv kun Nordtorper Spaadommen. Efter hvad imidlertid en Mand fra Süderhastede i Ditmarsken fortalte, er Landets Skjæbne afhængig af Træet i Schenefeld.

Her ved Schenefeld skal engang staa et stort Slag. Vore skal snart vige og de flygter stedse længere tilbage. Naar de nu er komne til Rothenhahn, et ensomt liggende Sted paa Heden ved Süderhastede, og Alt synes at være tabt, saa skal der fra Norden komme en hvid Konge med en stor Hær 'og i saadan Fart, at de ikke skal unde sig nogen Hvile, men rive Bønnerne, der netop staar modne paa Markerne, op og spise dem raa. Da skal Slaget begynde paany, Fjenderne blive slaaede og flyr, og naar Sejren er vunden, skal den hvide Konge binde sin Hest under Hyldetræet ved Schenefelds Kirke.

XXIII. Hyldetræet i Süderhastede³⁾). Paa Heden ikke langt fra Süderhastede har man ofte om Natten seet

1) Cfr. Müllenhof p. 385—86: »Schwarze Greet prophezeit«.

2) Müllenhof l. c. p. 379.

3) Müllenhof l. c. p. 380. Det sidste Sagn Müllenhof meddeler, »Der Wunderbaum in Ditmarschen«, hører ikke herhen. Tegnet, der omtales i Slutningen: en Skade, der vil udruge 5 hvide Unger, gjenfindes dog senere i fremmede Sagn.

en Konge ride om paa en graa Skimmel. Han skal ofte være kommen ind i Byen og have forrettet sin Andagt ved det Hyldetræ, der til for faa Aar siden stod ved Kirken. Man siger, at det er den Konge, som berøvede Ditmarskerne deres Frihed. I Marsken og andre Steder i Ditmarsken fortælles Følgende:

Der skal engang her paa Heden staa et stort Slag. Den ene Hær bliver slaaet og trængt henimod Byen. Naar den er saa nær, at Slagtummelen og Kampen trænger ind i Byen, saa vil Kongen komme, binde sin graa Skimmel ved Hyldetræet, knæle ned og bede inderligt. Da skal 300 Ditmarskere bevæbnede med Leer, Forke og Plejler træde frem bag Kirken og en i graa Buxer, blaa Vest og hvide Skjorteærmer vil klappe Kongen paa Skulderen og sige, han maa blot være ved godt Mod og igjen bestige sin Hest; rigtignok har han berøvet dem Friheden; men de vil dog hjælpe ham. Derpaa staaer Kongen op, Bønderne følger ham og opholder Fjenderne indtil de øvrige af Vore har samlet sig, og nu skal Slaget begynde paany og vindes efter en lang og haard Kamp; og efter denne skal følge en varig og lykkelig Fredstid.

Femte Kapitel.

Sagn i det øvrige Norden, der hører herhen.

Sagnlitteraturen i Norge og Sverrig er overordentlig fattig, idet vi for Norges Vedkommende kun har Fayers Samling¹⁾ og for Sverrigs slet ingen at hente vor Kund-

¹⁾ Faye, Norske Sagn, Christ. 1833. — 2det Opl. smstds. 1844. Naar den citeres er det andet Oplag, der menes.

skab fra, som Følge deraf kan vi ikke paavise Tilstedeværelsen i Folkemunde af Sagn, der ligner de ovenfor omhandlede; men maa væsentlig holde os til ældre Skrifter, der antyder denne Sagnrækkes Existens. Dog skal jeg først anføre det temmelig ufuldstændige nyere Sagn fra Norge, der findes hos Faye og lyder saaledes:

XXIV. Dystetrommen¹). Ligesom Aasgaardsreia betyder Kamp og Drab, hører man paa Thotens frugtbare Sletter naar Krig er ivente en Trommelyd i Luften, der kommer fra Gaarden Dyste og gaaer ad den Kant, hvor Krigen truer. I Aaret 1808 hørte man den tydeligen og mærkede den først under Højsædet paa Gaarden Dyste, der ligger paa Thoten ved en Bro, som kaldes Dystebroen. Dyst betyder Kamp. —

Dette Sagns Lighed med Sagnet Nr. XV fra Bornholm er indlysende, og fremtidige Undersøgelser vil sandsynligvis bringe os en fyldigere Form deraf, der i Hovedsagen vanskelig kan blive forskjellig fra de danske. Ogsaa i Sverrig har vi et Par nyere Sagn-Rester, der imidlertid mere nærme sig til vore egentlige Holgersagn. Det ene findes hos Afzelius:

XXV. Den sovende Kjæmpe²). I en stor Revne i Bjerget Billingen i Vestergötland, kaldet Jettetigen, sagdes forud at være en Indgang, der gik dybt ind i Bjerget. En Bonde skal engang have vovet sig derind og fandt en sovende Mand. Hvergang Klokken ringer i Yglunda Kirke, vender han sig og sukker. Saaledes skal han sove til Dommedag.

Det andet omtaler Hammerich:

XXVI. Torparen og Jetten. En Torpare, som var gaaet vild, kom om Natten ind i en Hule, hvor der var

¹) Faye l. c. p. 66.

²) Afzelius, Svea-Rik. Sago-Häfd. II p. 161.

³) Skand. Rejsem. p. 266.

en Jette og en Jetinde. Da han skulde række Jetten Haanden og gaa igjen, raadede Jetinden ham til at gløde en Jernstang og give ham den. Han gjorde saa, og denne klemte saa fast, at Stangen gik tvært over. Jetten sagde: »Nu skjønner jeg, at der endnu er varmt Blod i Sveriges Mænd.« — En Folkebog fra Lund har en mere omstændelig Fortælling, hvis Indhold jeg her skal anføre:

XXVII. Gällas Dös¹⁾. Nogle Skibsfolk strandede paa en ubekjendt Ø. En af dem kom ind i en Jettestue, hvor Jetten Gälla fra Gällas Dös i Skaane udspurgte ham om Tilstanden i Landet og bad ham til Slut om at række sig Haanden, hvorpaa Sømanden rakte ham en Jerngreb.

Hvad de litteraire Minder angaaer, som jeg omtalte, da maa de for Norges Vedkommende nærmest søges i Sagaerne, og vi kan forud tænke os, at de maa have knyttet sig til en eller flere historiske Personligheder, hvis Bedrifter har gjort Indtryk paa Folket. Dette er nu ogsaa Tilfældet, og disse Personer er de første Udbredere af Christendommen: Olaf Trygvason og Olaf den Hellige. Paa dem overførtes en Mængde Sagn, der tidligere fortæltes om Thor eller Odin: St. Ola overtog Thors Kampe mod Trolde²⁾ og Midgaardsormen³⁾; han arvede hans røde Skjæg og Odins Hest. Lignende Fortællinger findes om Olaf Trygvason; saaledes viser han sig for Islænderen Thorhal som en skinnende Mand paa en hvid Hest (Slejpner) og med et guldbeslaaet Spyd (Gungner)

¹⁾ En artig och ryktbar Historia om Gällas Döss vid Gislöf i Södra Skåne. Lund 1841.

²⁾ Faye p. 109, 116, Thiele II p. 27. Afzelius II p. 50. Hos Thiele I p. 162 omtales at hans Billede førtes om paa Markerne for at befordre Frugtbarheden; her er han altsaa Guden Fro's Afløser.

³⁾ Faye p. 121.

i Haanden¹⁾. Disse Sagn vedrører os imidlertid ikke her og jeg henviser derfor Læseren til Faye p. 103 ff. hvor det Meste desangaaende er samlet. Af større Betydning for vore Undersøgelser er derimod Sagnet om Olaf Trygvasons Forsvinden i Slaget ved Svolder. Det fremgaaer nemlig af Sagaerne, at om end Danske og Svenske, som naturligt var, betragtede ham som død og borte, saa kunde hans Tilhængere og Beundrere, Normænd og Islændere, ikke finde sig i at saa christelig en Helt og saa drabelig en Kjæmpe skulde være bleven overvundet. Der opstod derfor snart det Rygte, at han var undkommen af Slaget og levede i et Kloster i Østerlandene, hvorfra Folket imidlertid i lang Tid haabede, at han skulde komme tilbage for at rense den christelige Lære og befri Landet fra Fremmedes Herredømme eller Overgreb. Saaledes fortælles først i Beretningen om Slaget ved Svolder, at »da Jarlens (Eriks) Mænd trængte tilbage i Løftingen, syntes dem, at der kom saa stort et Lys over Kongen, at de ikke kunde see imod det, og da Lyset aftog saae de ingensteds Kongen«²⁾. Paa Spørgsmaalet om, hvad Folk tror om Olaf Trygvasons Skjæbne, siger Nordmanden Gaut: »Somme antage, at Guds Kraft har taget ham til sig eller hensat ham paa et andet Sted ved det store Lys, som Mange saae over Kongen«³⁾. At imidlertid denne Forventning ikke fæstede nogen dybere Rod i Folket fulgte af den Omstændighed, at Olaf den Hellige kom saa hurtigt efter ham; thi paa denne overflyttedes saavel Forventningerne som Sagnene. Derfor lyder der Musik og

¹⁾ Oldn. Sag. II p. 203. Cfr. ogsaa VI p. 119 og Magn. d. Godes Saga p. 51.

²⁾ Oldn. Sag. II p. 292.

³⁾ Oldn. Sag. III p. 52. Hermed kan jevnføres Astrids Beretn. p. 28, Einar Tambeskjælvers p. 140; endvidere p. 4 ff.; p. 30 og 32.

Trommer fra Olaf den Helliges Gravhøj, — hvor ogsaa hans Skat ligger skjult¹⁾ — og derfor afbildedes han i den catholske Tid som trædende paa Dragen²⁾). Musiken tilkjendegiver nemlig at han har sin Hær hos sig, Skatten er maaskee den »Kongeløsen« som omtales i Nr. VII, og Dragen er Billedet af Antichristen ved Dagenes Ende.

Ligesom i Norge, saaledes findes ogsaa fra tidligere Tid i Sverrig Beretninger, der tyder hen paa vor Sagnrækkes Tilstedeværelse; men dette sidste Sted er de endnu knyttede til en mythisk Personlighed, hvis Ligheder med Holger Danske i andre Retninger vi ovenfor har paavist, nemlig Vidrik Verlandsøn, Smedesønnen. I en Beretning som Carl Bolheim, Sognepræst til Markaryd i Smaaland, afgav d. 26 April 1667, fortæller han³⁾), »att dhen Gamble Hund föregifz liggia här i Marckerydz kyrkiogårdh, sönnan kyrkian och mit på kyrkiogården, wid hanss graaff står en lijten grååhall, ther uppå en Smedie hammar och tångh uthuggna. Hoos samma Graaff är til at achta, dhet Ingen här i soknen hafuer welat på en långh tijdh, som någon man minss tillbaka, ej heller för thenna tijden wil, sina döda när in til then griftplatzen begrafua, tå iagh hafuer sombliga therom tiltaalt hwarföre the så göra, hafua the af sin enfaldigheet och efter gammal sägn gifuit til swar, »om någon grafuer ther förnär, eller sielfue grafuen upkastar, så upstår och upkommer af nyio igen Hune häär««. Hermed maa sammenstilles Albo Häradtz Doomboock pro A:o 1626, hvor en Bonde beretter: »det hende i Kongehäret i gamble tijder, at en benemd Hunesmedh hade en borgelägers knecht och en tijd bonden kom heem af skogen, hade de Eldat Vgnen, dy på den

1) Faye p. 124.

2) Top. Journ. 23, 81. Faye p. 108 Anm.

3) Hyltén-Cavallius, Sag. om Didrik af Bern XXXIV.

tijden var så sedvanligt de skulle badho i vgnen; tå sade bonden til hustrun »gif mig mat«, borgelägers knechten sade »nej, hustrun skall först bada migh« det och skedde; när han hade badast, togh bonden nidh en yxa och högg huffuodet [af honom], sedan gik han till sin granne, badh honom göra sammaledes, så fort tilldes de blefue så starke, att de vpladhe sigh både emot herrskapen i Suerige och Danmark, och gingo så vijdt, at de stallade sine hestar vidh Roma port. Och är spådt det skall ännu så skee och är nu der till lijcht, efter tungen är stoor.«

»Item skall och her Tycke Bragde hafua spådt, at en huijt Skata skulle verpa vthi en hagentorn vidh Hellsingborgh, der efter skulle föllia it stort krigh, att spiut och skiölld skall flyta i blod och allmogen blifua Rebelisk emot Øffuerheeten«.

Som man let vil see, er Hovedtrækkene her de samme som i de danske Sagn, kun at Slutningen mangler. Almuen, der er oprørsk mod sin rette Øvrighed træder her i Tyrkens Sted; ligesom disse skal vande deres Heste i »Sjørøp Døbefont«, saaledes opstaldede de andre deres Heste »vidh Roma port«, eller, efter en Andens Udsagn sammesteds »i Roma kiörkiö«, og dette skal skee endnu engang. Kjæmpen, hvis Grav vises paa Kirkegaarden i Markaryd, og som engang skal vækkes med samt »Hunehæren«, er Vidrik; derpaa tyder Hammer og Tang, thi de stod i hans Skjold. Ogsaa Spaadommene, som her tilskrives Tycho Brahe faa Aar efter hans Død, passer næsten ordret med andre; den hvide Skade, der skal bygge Rede i et Hyldretræ omtales saaledes hos Müllenhof i Forbindelse med Træet i Süderhastede¹⁾).

¹⁾ Müllenhof Nr. DXII.

Sjette Kapitel.

Nordiske Sagn i England. Betragtninger over den nordiske Sagnrække.

De nu forenede Kongeriger England, Skotland og Irland stod i tidligere Tider i saa hyppig Forbindelse med, og har gjennem Krig og Fred modtaget saa stærke Elementer fra det øvrige Norden, at vi i vor Undersøgelse maatte være berettigede til at vente Forekomsten af beslægtede Sagn paa disse Steder. Det vil nu vise sig, at her virkelig er »embarras de richesses«; men tillige indtræder der en anden Vanskelighed, idet alle tre Lande successivt har været beboede af temmelig forskellige Folkefærd og det er ikke let i vor Tid at sige, hvad der tilhører det ene eller det andet. Heldigvis er Sagnene selv af en saadan udpræget Charakter at de sonderer sig i to Hovedafdelinger, og da den ene af disse tydeligt røber sit keltiske Udspring¹⁾, medens den anden paa-faldende ligner vor Sagnrække, og da især det sønderjydske Sagn fra Tønningen, maa det være os tilladt at antage den nordiske Oprindelse. Den Del af Sagnet der vedkommer os her lyder i Skotland som følger:

XX. Thomas af Ercildone²⁾. Thomas af Ercildone samler under sit Ophold hos Feedronningen Stridskræfter, for engang, naar Fædrelandet er i Fare, at kunne drage i Marken. Man fortæller, at en Staldknegt engang solgte en Hest til en gammel Mand af ærværdigt Udseende og

¹⁾ Cfr. cap. VIII.

²⁾ Walter Scott. On daemonology and witchcraft p. 133. Den samme Fortæll. hos Chambers, Pop. hym. and fires. stor. p. 8, og en lignende hos Reginald Scot, Discourse of witchcraft II c. 3. sect. 19. Fra Cheshire meddeles en tredie Version i Tidsskriftet Mirror Vol. XVII p. 98.

denne bad ham at møde Kl. 12 om Natten ved Eldon-højene for at modtage Betalingen. Staldknekten indfandt sig og Prisen blev ham betalt i gamle Mynter, hvorefter Kjøberen indbød ham til at bese sin Bopæl. Fuld af Forbauselse fulgte Hestehandleren sin Fører igjennem en lang Stald og saae, at der i hver Baas stod en Hest, ved Fødderne af hvilken der laa en fuldt udrustet sovende Stridsmand. »Alle disse,« sagde hviskende den natlige Kjøber, »skal vaagne paa den Dag, da Slaget ved Sheriffmoor skal staa.« Ved den yderste Ende af Stalden hang et Sværd og et Jagthorn, ved dem, sagde han, at Trolddommen kunde løses. Hans bestyrtede Led-sager greb Hornet og forsøgte at blæse deri; ved den første Tone for Hestene ivejret, vrinskede og stampede i Baasene, og Mændene rejste sig og raslede saa forfærdeligt med Sværdene, at Staldknekten kastede Hornet og greb Flugten. Da hævede sig en Stemme, der overdøvede Larmen, og udtordnede følgende Ord:

Woe to the coward that ever he was born,

That did not draw the sword before he blew the horn!

og paa samme Tid kastede en stærk Hvirvelvind ham langt bort fra Hulen, hvis Indgang han senere aldrig kunde finde.

En lignende Fortælling findes hos Irlænderne¹⁾:

XXI. Dherro Dhirlha. Troldmanden Dherro Dhirlha, af Fitzgeraldernes Slægt lever fortryllet i et Slot ved Søkysten (Kilkea i Kildare); hvert syvende Aar rider han ud paa en snehvid Hest beskoet med Guld; først naar Guldet ved dette Ridt er opslidt, vil Fortryllelsen hæves.

Engang kom nogle Sømænd til det forfaldne Slot for at søge Ly mod et Uvejr. Ved Indgangen hængte et Horn; en af dem blæste deri og Porten aabnede sig. De

¹⁾ Erin, Sagen u. Märch. v. K. v. K. 1847. 3 Th.

gik da ind i Salen, hvor de fandt en Skare Krigere sovende i gammeldags Jernrustninger og med Hovederne hvilende paa Bordet. Et mægtigt Sværd, for stort for den nulevende Slægts Kræfter, laa i en rusten Skede paa Bordet. En af Søfolkene tog Sværdet i Haanden, og efterhaanden som han trak det ud af Skeden, løftede Krigerne Hovederne iverjret. Forskrækket lod han det falde, og alle Krigerne sank hen i Søvn igen. De forlod nu Slottet i største Hast, men efter dem lød en Stemme:

Til Hornets Klang hører svunget Sværd:

Da havde Lykke Dig bragt den Færd!

Ogsaa i det egentlige England findes mange herhen hørende Sagn. I det 16de Aarh. omtales især Nationalhelten Leminock som den, hvis Tilbagekomst skulde medføre en lykkeligere Periode for Folket. Hyppigst forekommer dog den keltiske Arthur som den forjættede Frelser; men til disse Sagn vil vi senere komme tilbage. Engelske Colonister bragte Sagnet til Nordamerika, hvor det nu knyttes til den berømte Hendrik Hudson, Opdageren af den efter ham opkaldte Flod¹⁾.

Førend vi gaaer over til at betragte Sagnets Udbredelse hos de øvrige Folkeslag, skal vi ved et kort Tilbageblik orientere os for Nordens Vedkommende. Vi saa Sagnet udbredt i meer eller mindre fuldstændig Skikkelse saavel i England, Skotland og Irland som i de tre nordiske Riger; vi traf det saavel den Dag idag som for næsten tusind Aar siden cirkulerende blandt Folket. Heraf vilde allerede følge, at det ikke skylder Christendommen sin Tilværelse, selv om vi ikke vidste, at næsten alle

¹⁾ See Sagnet om Rip van Winkel i Irvings Schetch-Book eller i Geiszler, Märchenkranz Stuttg. 1843 p. 54.

saakaldte christelige Legender kun er omdannede hedske Sagn. Den store Lighed i mange Enkeltheder mellem Sagnene og de apokalyptiske Ideer røber imidlertid et Slægtskab, og som vi senere skal vise, er dette en Følge af, at Apokalypsen er grundet paa Sagnene — o: lignende Sagn — og ikke omvendt. Den Personvexel, der i Aarenes Løb er foregaaet i Sagnene, kan efter sin Natur godt tænkes fortsat i Fremtiden, saasnart en fremragende, populær Personlighed synes Folket værdig til at indtage den ældre, halvglemte Helts Plads. En saadan Personlighed var her i Landet Frederik VII, og virkelig seer vi ogsaa en Begyndelse gjort til hans Idealisering, idet der i Jylland i den sidste Tid har verseret det Rygte, at han ikke var død, men sad fangen etsteds nede i Preussen. Sammenligner man denne Fortælling med Beretningerne om Kong Olaf Trygvason eller med dem, vi senere skal anføre, om Kejser Joseph den 2den og Barbarossa, saa er der en slaaende Lighed. Der behøvede kun at tilføjes den naturlige Fortsættelse: at han engang vil komme tilbage for at slaa et Slag mod Tydskerne for Dannevirke; saa vilde Sagnet være fix og færdigt.

For Fuldstændighedens Skyld skal jeg kun endnu bemærke, at der til Grund for Udtrykket »at gaa til Ryes Brigade« synes at ligge en herhenhørende Ide.

Syvende Kapitel.

Sagnene i Tydskland.

Naar vi fra Norden skal bevæge os gennem det øvrige Europa, er det naturligt at begynde med Tydskerne; thi de er vore nære Frænder, — hvad jo ogsaa Fjendskabet beviser, — om vi end maa have os den Incorporation frabedt, som den lærde Jac. Grimm synes at have billiget, da han paastod, at hele Jylland oprindeligt havde været beboet af tydske Stammer. For imidlertid ikke at drukne i den Masse Sagn, som her viser sig paa alle Kanter, maa vi foretage en Inddeling. Vi vil da først skjelne imellem de egentlige »Holger-Sagn« og Prophetierne, og dernæst vil vi igjen af »Holger-Sagnene« først kun anføre dem, der verserer mellem Folket den Dag idag, og senere paavise deres Ælde ved at henvise til gamle trykte Kilder.

Ligesom i Norden Sagnene knyttede sig til vexlende men stedse bekjendte og af Folket særligt erindrede historiske eller mythiske Helte, saaledes findes ogsaa neppe i Tydskland nogen fremragende Personlighed fra den mythiske Tid og indtil det 19de Aarh., uden at han sidder i et eller andet tydsk Bjerg og venter paa, at »das grosze Vaterland« skal trænge til hans Hjælp. Rækken begyndes af »der hürnen Siegfried«, der tilligemed Herrmann, Ariovist o. a. engang i den største Nød skal komme Tydskerne til Hjælp og frelse dem fra Undergang; foreløbig sidder de fortryllede paa det gamle Bjergslot Geroldseck i Wasgau¹⁾. Den berømte Sachserhøvding Wittekind sidder i Højen »Babilonie« der ligger

¹⁾ Philander v. Sittewaldt, Gesch. Strasb. 1665 p. 32, 33. Grimm, Deutsche Sag. Nr. 21. W. Grimm, Heldensage p. 318.

i Westphalen mellem Lübbecke og Holzhausen i Nærheden af Weseren ¹⁾). Han holder sig imidlertid ikke altid rolig i sin Høj; undertiden gjør han Udflugter til Slottet Werder, men stedse om Natten og med omvendte Hestesko. »For omtrent 100 Aar siden græssede en Mand fra Hille, ved Navn Gerling, sin Hjord i Nærheden af Babilonie. Da saae han paa Højen tre ubekjendte Blomster og plukkede dem. Desuagtet fandt han den næste Dag paa samme Sted tre lignende Blomster. Ogsaa disse brækkede han, og see, den næste Morgen var der paany opblomstret tre af dem. Da han nu havde taget disse med og om Middagen lejrede sig paa Skrænten af Højen, kom der en smuk Jomfru til ham og gjorde ham opmærksom paa en Indgang til Højen, som han aldrig før havde seet, og som var lukket med en Jerndør. Hun bød ham at berøre Laasen med Blomsterne. Neppe havde han gjort det, før Døren sprang op og viste en mørk Gang, i hvis anden Ende der skinnede et Lys. Jomfruen gik foran og Hyrden fulgte gjennem den mørke Gang ind i et oplyst Værelse. Guld og Sølv og altslags kosteligt Huusgeraad laa paa Bordet og omkring ved Væggene. Under Bordet brummede en sort Hund; men da den saae Blomsterne blev den stille og trak sig tilbage. Men i Baggrunden sad en gammel Mand og blundede og det var Kong Weking. Da Hyrden havde seet nok paa dette, sagde Jomfruen: »Tag, hvad Du vil; men glem ikke det Bedste«. Da lagde han Blomsterne paa Bordet og udvalgte sig af Skattene, hvad han syntes bedst om. Og nu ilede han med at for-

¹⁾ Redekers Westfalia 1830. Kuhn, Westfäl. Sagen Nr. 290-327. Bechstein Sagenbuch 319. I lang Tid troedes det ikke, at han var død, omendskjønt hans Ben opbevaredes i Enger Kirke og skjønt der fandt hyppige Valfarter Sted til hans Grav.

lade den uhyggelige Hvælving. Atter raabte Jomfruen: »Glem ikke det Bedste!« Han blev staaende og saae omkring sig, for at opdage, hvad det Bedste var; forskjellige Ting, der stak ham i Øinene, tog han med, men paa Blomsterne tænkte han ikke; og de var dog det Bedste, thi de havde forskaffet ham Indgangen. Svært belæsset med Skatte gik han tilbage gennem den dunkle Gang; men da han traadte ud i Dagslyset, slog Jernporten til med saadan Kraft, at den slog Hælen af ham.

Denne Hyrde ligger begravet paa Kirkegaarden i Hille. Han levede mange Aar efter denne Begivenhed som en rig Mand; men Indgangen kunde han ikke senere finde og hans Hæl blev aldrig mere rask.«

Wedekings Modstander Karl den Store er kommet ned paa Bunden af Klippebrønden i Nürnberg; Skjæget er voxet gennem Stenbordet; men engang skal han igjen overtage Regjeringen¹⁾. Andre Traditioner lader ham imidlertid opholde sig i Gudensberg i Hessen²⁾, paa Borgen Densenberg³⁾ i det Paderbornske, i Odenberg⁴⁾ eller endelig i Untersberg⁵⁾ ved Salzburg. De to sidstnævnte Steder har han dog ikke i ubestridt Besiddelse, thi i det hessiske Odenberg er det efter nogle Sagn den senere Kejser, Karl den 5te⁶⁾, ligesom det i Untersberg snart er Karl den

¹⁾ Joh. Gottfr. Gregorius, Beschreib. v. Bergen, Frk. u. Lpz. 1715 p. 533. Grimm, D. S. Nr. 22.

²⁾ Pertz, Monum. hist. Germ. I p. 150.

³⁾ Fr. Nork, Mytholog. p. 218. Om det er ham eller Karl d. V, der sidder i »Kejser Karls Bjerg« mellem Nürnberg og Fürth (Mone, Anzeig. d. Vorz. V. p. 194. Prætorius Alectryomantia (Frankf. 1680) p. 66. Massmann, Bayr. Sagen I, 8, kan vel neppe afgjøres.

⁴⁾ Mone Anzeig. V p. 174.

⁵⁾ Maszmann, Bayr. Sag. Heft. I p. 7.

⁶⁾ Cfr. Lyncker Nr. 6. Grimm, D. S. Nr. 26. Vernaleken Alpensagen p. 61—65, hvor han sidder i Untersberg, og

5te, snart Friedrich af Staufen, snart Fr. Barbarossa¹⁾. Nærmest i Tiden, efter Karl den Store kommer Henrik Fuglefænger; han sidder i Ludemer Bjerget ved Goslar, og skal vende tilbage, naar denne By engang kommer i stor Fare, eller naar Dommedag forestaaer²⁾). Maaske paa Grund af sit røde Skjæg, indtager undertiden Kejser Otto den Plads i Küffhäuser-Bjerget, der egentlig tilkommer Fredrik Barbarossa³⁾, andre Kilder beretter, at det kun var i tidligere Dage, han opholdt sig i Küffhäuser, nu skal han være draget derfra til den dybe Kjælder under Slottet i Quedlinburg, hvor han endnu sidder. Mange andre, dels bekjendte Personligheder, saasom Markgreve Hans⁴⁾, Prinds Karl⁵⁾, Andreas Hofer⁶⁾, dels ubekjendte — som Ridder Til⁶⁾ — dels endelig ube-nævnte, fortælles de samme Sagn om; men vi forbigaaer disse mindre betydende⁷⁾ for at komme til at omtale den Personlighed, hvorom de tyske Sagn har saa at sige

endelig: Sagen der Vorzeit, wie solche Laz. Gitschner vor seinem tode geoffenbart. Brixen 1782.

¹⁾ Hormayers Taschenb. 1831 p. 214.

²⁾ Kuhn u. Schwarz, Nordd. Sag. p. 184.

³⁾ Sommer, Sag. aus Sachs. u. Thür. Halle 1846 I, 1. Harry, Niedersächs. Sag. Celle 1840 I Nr. 1.

⁴⁾ Kuhn, Nordd. Sag. p. 222. Om Karl den Store paa en snehvid Skimmel, cfr. Lyncker, Deuts. Sag. 1854 Nr. 5.

⁵⁾ Simrock, Deutsche Myth. p. 162.

⁶⁾ Harry, Niedersächs. Sag.: Ved Tils-Graven, mellem Dahlum og Bokenem i det Hannoveranske, stod, hvor nu Dammen er, engang en Borg. Da Ejeren, Ridder Til, var ugudeligt og jagede baade Søgne- og Helligdage, sank Borgen ned i Dybet. En Dykker, der sendtes ned i Dammen, saae Ridder Til, gammel og graa, sidde i en stor Sal foran et Stenbord; Skjæget var voxet gjennem Bordet.

⁷⁾ Vi kan her henvise Læseren til Grimm D. Sag. Nr. 25, 291, 314, 315. Mone Anz. IV. 409. Baader, Badens Volks-sag. Karlsruhe 1851. 40, 67, 167. Grimm, D. Myth. p. 905 og 913.

concentreret sig, nemlig Kejser Fredrik Barbarossa. Rigtignok fortæltes Sagnene tidligere snart om Fredrik d. I, snart om Fredrik d. II; men den førstnævnte beholdt dog tilsidst Herredømmet i Folkets Erindring, og idetmindste de nu eksisterende Sagn mener kun ham, naar der er Tale om Kejser Fredrik. Sagnene deler sig hovedsagelig i to Klasser: de, der knytter sig til Küffhäuser-Bjerget, og de, der knytter sig til Untersberg i Salzburg. De første findes fuldstændigst hos Bechstein ¹⁾, og i Korthed er Hovedindholdet følgende:

I Küffhäuser-Bjerget sidder Keiser Fredrik Rødskjæg med alle sine Riddere og Svende om et stort Bord, gennem hvilket hans Skjæg er voxet ²⁾. I Bjerget er der prægtigt, Alt straalere af Guld og Ædelstener, og skjøndt Dagens Lys er udelukket, er der dog saa lyst som paa en solklar Middag; de herligste Træer og Buske voxer rundt omkring, og midt igjennem dette Paradis flyder en Bæk, hvis Bund dækkes af Guldstøv og Diamanter. En Rytter jager stadig frem og tilbage i Hulen paa sin Hest; andre siger, at han rider paa en Hane; men de Fleste er enige om, at det er den Onde selv, som har fortryllet alt dette. Langs med Siderne af Hulen er utallige Baase, hvori Heste staar bundne; de rasler forfærdeligt med deres

¹⁾ De nuværende Sagn findes hos Bechstein, Sagensch. des Thür. IV p. 9-54. Kuhn u. Schwarz, Nordd. Sag. p. 217-23, cfr. ogsaa Spieker, der Harz. p. 243. Schreiber, Sag. aus d. Voges. p. 130. Pröhle, Oberharzsagen p. 2-3. Kuhn, Westf. Sag. p. 306. Sommer, Sag. aus Sachs. u. Thür. I, 1-10. Bechstein, Wanderungen durch Thüring. p. 28, og endel. Maszmann, Keis. Friedr. im Kiffh. Leipzig, 1850 og Müller, Die Kiffh. Sage 1849. (Hos denne Sidste alleg. forklaret).

²⁾ Enkelte Steder siges, at Skjæget er voxet to Gange rundt om Bordet. Naar det naaer tredie Gang rundt, vil Fortryllesen ophøre.

Jernkjeder og i Krybberne er intet andet Foer end store Tidsler, hvoraf de spiser. Hos Kejseren opholder sig en hvid Frue, der undertiden modtager dem, der vil besøge ham og tidt ved Bortgangen beskjenker dem rigeligt. Ogsaa den gamle Smed (Boldermann), som Fanden ikke kunde faa Bugt med, har slaaet sig ned her efter sit for-gjæves Forsøg paa at komme i Helvede eller Himlen. Endnu nævnes hyppigt en tredie Person, nemlig Kejserens Mundskjenk, der bestyrer hans uhyre Vinkjælder. De store Fade er blodrøde ligesom Vinen; thi i Tidernes Løb er Baandene og Staverne bortraadnede og Vinen har derunder dannet sig sin egen Skal. Naar Nogen, idet han gaaer forbi Küffhäuser, viser sig opmærksom mod Kejseren, enten ved at drikke hans Skaal eller ved, naar det er en Musikant, at spille ham et Stykke, træder Mundskjenken undertiden ud og byder Vedkommende et Bæger fyldt med liffig Vin. Et Øjeblik, hvert syvende Aar, staaer Bjerget aabent, og den Lykkelige, der kommer derind, vender tilbage med en eller anden Kostbarhed; ogsaa den, der finder Springroden, kan komme derind og tage for sig; men han maa da ikke glemme det Bedste, nemlig Blomsten; ellers slaaer Bjergporten Hælen af ham og aabner sig ikke mere for ham. Hvad Kejseren angaaer, da skal han sidde her saalænge indtil Ravnene har ophørt at flyve omkring Bjerget¹⁾; men naar disse ophører, da vaagner Kejseren med hele sin Hær; han bryder da ud af Bjerget og slaaer et Slag for Tydskland og hele Christenheden, saa Blodet skal stige til de Kjæmpendes Ankler og af Fjenden skal der ikke blive Spor tilbage.

¹⁾ Hvert hundrede Aar sender han sin Dverg ud for at see, om de endnu er der, derpaa synker han hen i Søvn igen. Det er den vildeste Deel af Bjergene, den saakaldte »røde Borg«, hvor han skal have taget sit Ophold; cfr. »Der Freimüthige« 1805 Nr. 173.

Indholdet af Untersberg-Sagnene er, forsaavidt det angaar Fredrik Barbarossa, ikke meget forskjelligt herfra. Panzer siger¹⁾: Kejser Fredrik Rødskjæg sidder med hele sit Hof og sine Krigerskarer i det Indre af Bjerget Untersberg. Krigerisk Musik og Vaabenlarm lyder, især naar der forestaaer en Krig, fra de store Huler, vilde Riddere og Svende paa gloende Heste og med flammende Vaaben gjennemstreifer Egnen ved Midnat. Naar Vantro og Herskesyge har naaet sit Højeste og alle Folkeslag kjæmper mod hinanden, skal Kejser Fredrik og hans Hær bryde frem og kjæmpe den sidste Kamp paa Sletterne ved Wals, hvor den gode Sag skal sejre.

Det er imidlertid ikke alene paa disse to Steder, at Sagnene om Kejseren findes. Barbarossa var tidligere Hertug i Elsass, og i denne Provinds fortælles derfor, at han sidder under et stort Klippestykke, Bibelstenen, paa »Oxemarken«; »naar man lægger Øret til Stenen, kan man høre hvor Skjæget groer²⁾«. Ogsaa i Triefels³⁾ og ligedes i Kejserslautern⁴⁾ opholder han sig; sidstnævnte Sted var der altid en opredt Seng, der hang i fire Jernkjeder og som tidt om Morgen fandtes uredt. Ogsaa saaes der i Nærheden af Kejserslautern en stor Hule i en Klippe, og i denne mente man, at Kejseren havde sin Bolig. En Mand, der engang lod sig hejse ned med et Toug, saa ham sidde paa en Guldstol med et uhyre Skjæg⁵⁾.

¹⁾ Beitr. z. deuts. Myth. I p. 14 efter Eisenmanns Lexikon; cfr. ogsaa Sartori, Naturwunder d. oestr. Keiserth. Wien, 1807. I, 7. Hormayers Taschenb. 1831. p. 214.

²⁾ Stöber, Elsassische Sag. p. 44. ³⁾ Do. p. 441.

⁴⁾ Grimm, Deutsche Sagen Nr. 295. Bechstein, Sagensch. d. Thür. Land. IV, 13.

⁵⁾ Til Slutning kan vi tilføje, at han ogsaa viser sig i Arnodalen. F. Nork, Mythol. p. 214.

Man kunde maaske fristes til at tro, at disse Sagn paa kunstig Maade f. Ex. ved Rückerts Digt, Grimms Sagnsamling ell. L. var blevne udbredte over en saa betydelig Strækning; men heldigvis har vi uomstødelige Beviser for, at disse Historier, som for Øjeblikket fortælles af enhver Bondedreng paa Küffhäuser-Bjerget, allerede for fire Aarhundreder siden har haft samme Form og samme Udbredelse. Som Exempler herpaa¹⁾ kan tjene Indholdet af et Digt fra 1350²⁾: »So wirt daz vrlewg also gross, nymand kan ez gestillen, so kumpt sich kayser Friedrich der her vnd auch der milt, er vert dort her durch gotes willen, an einen durren pawm, so henkt er seinen schilt, so wirt die vart hin uber mer; er vert dort hin zum durren pawm, an alles widerhap, daran so henkt er seinen schilt, er grunet unde pirt: so wirt gewun daz heilig Grap, daz nymmer swert darup gezogen wirt«. Den Engelhusiske Chronik, skreven af Pastor Engelhus i Einbeck i 1426³⁾, omtaler Rygtet, at Kejseren skulde leve i Küffhausen, og en Folkebog⁴⁾ trykt i Augsburg 1519 fortæller: »Bønderne og Sorte-

1) At være fuldstændig paa dette Sted lader sig ikke gjøre paa Grund af Stoffets Mængde. Af Steder, hvor Sagnet omtales, er følgende de vigtigste: Agricola, Sprüchwörter (1530); Fischart, Gargantua (1590); Geo Draud, Fürstl. Tischred. (1614); Prætorius, Alectryomantia (1680); Weltbeschreibung (I, 306, 307); Tenzel, Monatl. Unterredungen (1689), Melissantes curieuse Beschr. d. Berge Frkf. u. Lpz. 1715 (Forfatt. var Joh. Gottfr. Gregorius); og endelig Vierthaler, Reisen durch Salzburg 1799. Hertil kan føjes Cento novelle antiche (c. 1311) Nr. 98; Ecko von Repkau, Chronik (c. 1230); Berkemeier, curieus. Antiqv. 1746 p. 724. — Imellem Fredrik d. I og Fredrik d. II er paa disse Steder ikke nogen tydelig Adskillelse.

2) Cod. monac. germ. 351, 4o Bl. 186 b (Aretin Beiträge IX, 1134). ³⁾ Leibnitz, scr. rev. brunsvic. II p. 1115.

4) Ein warhafftige historij von dem kayser Friedrich der erst seines namens, mit ainem langen rotten Bart o. s. v. Op-

kunstnerne paastaar, at han (Barbarossa) endnu lever i et hult Bjerg, hvorfra han igjen skal komme frem og straffe Gejstligheden; han skal da hænge sit Skjold paa det tørre Træ¹⁾, hvilket alle Sultaner derfor flittigt lader bevogte.« Omstændeligere og mere lig de nye, fortælles Sagnet i Midten af det 16de Aarhundrede²⁾; et Udtog heraf skal jeg anføre til Sammenligning: Kejseren blev paa sit Korstog tagen tilfange af Tyrkerne og laa i Fængsel i mange Aar. Endelig befriede han sig selv, efter ved List at have bemægtiget sig 4 Stene, der var de kostbareste i Verden, idet den ene skjænkede ham Udødelighed og en af de andre Usynlighed. Da han paa denne Maade var kommen tilbage, overtog han ikke Regjeringen, men opholdt sig usynlig paa Slottet i Kejserlautern, hvor stedse en Seng stod beredt for ham. Hans egentlige Opholdssted var dog en Klippehule i Nærheden af Borgen; her besøgte engang en Hyrde ham og forespillede ham et Stykke; til Tak modtog han en Fod af en Guldkrug, og Kejseren viste ham tillige en Mængde Vaaben, hvormed han engang skal tilbageerobre den hellige Grav osv.

Prophetierne om ham lød paa den Tid som følger³⁾:
Ved Midten af det 16de Aarh. skulde Kejseren komme

rindelig er Bogen skreven paa Latin af Joh. Adelphus, Læge i Schaffhausen. Den findes aftrykt i Haupts Zeitschr. 5te Bd. p. 267 ff.

- 1) Dette »tørre Træ« spiller en stor Rolle i Spaadommene; det gjenfindes hos Joh. v. Hildesheim († 1375) i hans Historia trium regum, hvor han fortæller, at »det skal staa i et Tartartempel bevogtet af mange Krigere. Den Konge, hvem det lykkes at hænge sit Skjold paa Træet, bliver Herre over hele Orienten.« Ogsaa Montevilla omtaler det, jfr. Grimm, Myth. p. 909 Anm. Vi skal senere komme tilbage hertil.
- 2) Gespräch eines römischen Senatoris u. eines Teutschen 1537, anført i Dobeneck, Heroensagen II p. 139 ff.
- 3) Sammesteds.

frem og hjælpe Carl d. Vte med at erobre Constantinopel, Jerusalem og den hellige Grav. Angreben paa engang af Christne, Jøder, Hedninge, Tyrker og Saracener, skulde han overvinde dem alle og fuldstændigt udrydde den hedenske og mahomedanske Tro; selv Mure af Jern skulde ikke standse ham.« Ogsaa Gejstligheden fik et Rap ved samme Lejlighed: Klostrene skulde ophæves, Nonnerne gives tilægte og »wan daz geschiht, sô kument uns guotin 'jâr«¹⁾).

Det bedste Bevis for Sagnets Ælde og Udbredelse er imidlertid de mange Bedragere, der benyttende sig af Rygtet, udgav sig for Kejseren²⁾; en af disse blev brændt i Aaret 1285 af Rudolf af Habsburg; andre optraadte i Aarene 1261, 1273-1276, 1287, 1297 og en — støttende sig formodentlig paa de gængse Prophetier — endog i Aaret 1546 i Omegnen af Küffhäuser-Bjergene. I den nyere Tid er, som vi allerede saae ovenfor, Sagnet gaaet over paa andre Folkehelte, og en af dem, hvem den gamle Folketro kraftigst samlede sig om, var Kejser Joseph d. II. Da Budskabet om hans Død kom til Bøhmen, fandtes der mange Vantroende, der fuldt og fast paastod, at Joseph ikke var død; Præsteskabet havde bortført ham fra Wien og holdt ham fangen i et underjordisk Fængsel i Rom; men i Kapuzinergraven i Wien laa der kun et Voxbillede. Hvor længe denne Tro holdt sig, sees af at en Vagabond i 1826 kunde udgive en gammel Bonde for Kejseren og i hans Navn samle betydelige Summer hos Landalmuen, der skulde bruges til at udløse ham for. Selv da Pseudo-Kejseren døde ophørte Troen ikke ganske³⁾. Det mærkeligste og sandsynligvis foreløbig det sidste Personskifte i

¹⁾ Slutn. af Digtet fra 1350.

²⁾ Her er Talen naturligvis om Fredrik d. II, der døde 1251; undtagen for den sidstes Vedkommende i 1546.

³⁾ Berliner Voss. Zeitung, 2ten März 1849; anføres hos Dunlop. Gesch. der Prosadicht. p. 472.

det tydske Sagn, meddeler Spieker i sin Harzreise¹⁾): I Værtshusene i Tilleda, Kelbra og Wallhausen fortælles: »Da en berømt Kejser døde paa en Klippeø midt i det stormende Verdenshav vilde Ingen tro paa hans Død²⁾. Overalt vilde man have seet ham: i Ægypten, i Jerusalem, i Tyrkiet. Vi veed det bedre. Samme Dag, da Sejrherrén paa Klippeøen døde, saae to Mænd fra vor Egn en Skikkelse indhyllet i en graa Kappe, med en trekantet Hat paa Hovedet og et gulblegt Ansigt skride op paa Kiffhäuser-Bjerget og forsvinde ved det forfaldne Taarn. »Min Gud, det var Napoleon!« udraabte den ene. Da hørte man fra Dybet Sværdklirren og vild Larm. Bjerget rystede og Murværket paa Kiffhäuser og i Kapellet styrtede sammen. Barbarossa er nu forløst og i hans Sted sidder Nyfrankernes Kejser med det sorte Haar drømmende ved Marmorbordet.«

Spaadommene ligner ogsaa i høj Grad de af os tidligere omtalte nordiske; nogle knytter sig, som vi har seet, til Kejser Fredrik, andre nævner intet bestemt Navn. Blandt de førstnævnte er den bekjendte, ogsaa paa Dansk oversatte Folkebog »Sybillæ Spaadom og Kong Salomons Visdom«; den findes trykt i Tydskland 1517³⁾; men i Haandskrift var den allerede tilstede i Begyndelsen af det

1) Spieker, Der Harz., Berl. 1852 p. 247.

2) Folketroen ansaa naturligvis ikke Napoleon for død. »Iblandt Folket i Strasburg og Elsass gik længe det Rygte, at N. ikke var død; men vilde komme igjen i Spidsen for Moren og Tyrken og beherske Verden.« Stöber, Elsass. Sag. p. 441, cfr. Bechstein, Sagensch. d. Thür. Land. IV p. 52.

3) I Nürnberg hos Jobst Gutknecht, cfr. Panzer, Annalen d. ält. deutschen Litt. p. 404; ogsaa fra Strassburg findes en Udgave fra det 16de Aarh. I Danmark er den første bekjendte Udgave fra 1605, og i Sverrig fra 1626. Den hører imidlertid til de Bøger, der endnu stedse hævder deres Plads paa Almuens Boghylder; hos Behrends Enke er den saaledes udkommet 1861.

15de Aarhundrede¹⁾. Indholdet er omtrent det samme, som i det ovenfor omtalte Digt fra 1350. — De sidstnævnte har knyttet sig til bestemte Steder, hvoriblandt især kan mærkes Wallserhede ved Salzburg²⁾ og Birkenbaum-Heden i Nærheden af Werle i Westfalen³⁾. Om et vildt Pære-træ paa Wallserhede fortælles saaledes, at man i tidligere Tider forgjæves forsøgte at bortfjerne det. Det voxede stedse til igjen og blev tilsidst til det store, skyggefulde Træ, som nu staaer der. Aldrig havde det baaret Frugt eller blot blomstret; men der var ogsaa spaaet, at saasnart dette skete, vilde der opstaa en stor Krig og Kejser Carl, som sover i Untersberg, skulde vaagne og hjælpe Østerrigerne. I Aaret 1847 blomstrede Træet, hvilket opvakte stor Forfærdelse i Omegnen⁴⁾. Efter Traditionen fra Westfalen skal Slaget staa paa Birkenbaum-Heden; men den sejrende Konge vil ikke beholde flere Soldater, end at han i et Øjeblik kan oversee dem. Da skal der komme en ny Hersker, der vil medføre en lykkeligere Tid. En gammel Snedker fra Werl vidste endvidere, at Helten, der ventedes, skulde være klædt i Hvidt og ride paa en hvid Hest. Krigen skal komme saa pludselig, at Ingen vil faa Tid til at medtage mere end eet Brød, men inden dette er fortæret, vil ogsaa

¹⁾ Docen (Miscellaneen zur Gesch. d. teutschen Litt. München 1809 I, 64) omtaler saaledes et Haandskrift fra 1428.

²⁾ Cfr. især Vernaleken, Alpensagen p. 66 ff. »Weissagungen«.

³⁾ Kuhn, Westfal. Sagen I p. 204 ff. »Die letzte Schlacht«. Literaturen er ogsaa her meget stor. De vigtigste Oplysninger findes hos Grimm, Deutsche Mythologie p. 911 ff. Simrock, Deuts. Mythol. p. 161. Meier, Schwäb. Sagen Nr. 15, 1. Maszmann, Bayr. Sagen I, 57 ff. Baader Nr. 40. Wolf, Zeitschr. I, 189; III, 35. Rochholz, Aargauer Sagen I, Nr. 51, cfr. endelig Das Buch der Wahr- und Weissagungen, Regensb. 1850 I, p. 283 ff.

⁴⁾ Vernaleken l. c. Nr. 50. »Der Wunderbaum auf der Wallserheide«.

Kampen allerede være tilende¹⁾). Om et Lærketræ paa en Eng ved Loma i Tyrol gik det Sagn, at naar det var blevet saa stort, at en Hest kunde bindes derved, da vilde der opstaa en Krig saa grusom, at Mennesker og Heste skulde vade i Blod; tilsidst skulde Qvinderne komme deres Mænd tilhjelp og afgjøre Slaget. Allerede for flere Aar siden havde imidlertid Træet hin Højde²⁾). — Naar Træerne, der er plantede paa begge Sider af Landevejen over Ulfisengen ved Innsbruck, bliver saa store, at man kan binde Heste ved dem, da skal der paa Engen staa et stort Slag mod Schweizerne; og disse sidste skal engang, fortælles sammesteds, forvandle Kirken ved Volderer-Broen til en Hestestald³⁾). Om Mennesketabet i dette kommende Slag søger et Sagn at give en Forestilling ved at fortælle, at i lang Tid derefter skal Qvinderne slaaes om en Stol, som en Mand har siddet paa; et andet siger, at de Tiloversblevne vil kunne faa Plads i Skyggen af et Lindetræ⁴⁾) o. s. v. Forhaabentlig er de anførte Exempler tilstrækkelige til at overbevise Læseren om, at vi her har Variationer over samme Thema, som i Holsten.

¹⁾ Kuhn, Westfal. Sag. Nr. 229-33.

²⁾ Thaler, Gesch. Tyrols p. 343.

³⁾ Vernaleken l. c. Nr. 51. ⁴⁾ Vernaleken l. c. Nr. 51.

Ottende Kapitel.

Sagnet hos tyske Stammer udenfor Tydskland samt hos Slaverne.

Der gives en Særegenhed ved alle germaniske Stammer, der minder om Jøderne: hvor de end kommer hen i Verden, hvor stærkt de end spredes mellem andre Folkeslag, saa assimilerer de sig dog aldrig med dem; de beholder deres Sprog, Sæder og Skikke og er stedse rede til at føle sig som culturudbredende Colonister fra »det store Fædreland«. Det kan derfor heller ikke undre os at opdage, at vort ovenomtalte Sagn findes saa at sige hvert Sted, hvor det tyske Sprog nogenlunde er repræsenteret. Vi skal anføre nogle Beviser derpaa. I Nærheden af Tilsit ¹⁾, fortælles der saaledes ²⁾, ligger et Bjerg, der kaldes Slotsbjerget, fordi der engang skal have staaet et stort Slot. I dette Bjerg er en dyb Hule, hvori engang en Hyrdedreng lod sig hejse ned. Han kom ned i Slotskjøkkenet, hvor Alt skinnede af Guld; en gammel graahaaret Mand modtog ham, beværtede ham rigeligt og lukkede ham endelig gennem en Port ud i Dalen efter at have skjænket ham en Masse Guld. — Fra Øsel beretter et Sagn om den vældige Krigsheld Hans Töl ³⁾.

¹⁾ Den Del af Østpreussen, hvori Tilsit ligger, er som bekjendt mest beboet af slaviske Folkestammer; men dette Sagn findes kun blandt den tydsktalende Befolkning i Omegnen af Byen.

²⁾ Hos Temme, Volksagen Preuszens, Berlin 1337 Nr. 159: »Der Schloszvoigt bei Tilsit«.

³⁾ Russwurm, Sagen aus Hapsal, der Wiek, Ösel u. s. w. Reval, 1861 p. 13, cfr. »Inlande« 1856 Nr. 33 og 39. Navnet Töl er vel identisk med Til i det hannoveranske, og Tell i det efterfølgende Schweizer-Sagn.

Han skildres som en mythisk, jetteagtig Kjæmpe, der kastede Bjælker og Kampesten milevidt, gik med Møllestene om Halsen og endelig, da Hovedet var bleven slaaet af ham, tog det op paa Spidsen af sit Spyd og red sin Vej. Da han ikke destomindre døde ved samme Lejlighed, sagde han til sine Landsmænd, at hvis de nogensinde kom i Fare, skulde de gaa til hans Grav og raabe: »Tøl! Tøl! staa op!«, og han vilde da strax ile dem tilhjælp. — Paa en hel anden Kant, ved Waldstättersøen i Schweiz, træffer vi Sagnet noget forskjelligt, men aabenbart med samme Navn. Her er det Landets Befriere »de tre Teller«, der i gammeldags Dragt sover i en dyb Fjeldkløft, for engang i Farens Dage atter at gaa frelsende frem til Kamp og Sejer¹). Men kun faa er de Udvalgte, der har seet dem. En Hyrde, der søgte efter et bortløbet Faar, kom engang ind i Hulen. Han mærkede snart, hvem han havde for sig og vilde skynde sig ud igjen; men den gamle, den rigtige gamle Tell, rejste sig og spurgte: »Hvad Tid er det nu i Verden?« — »Det er Middag godt og vel,« svarede den forfærdede Hyrde. »Saa er vor Tid endnu ikke kommen,« sagde Tell, og de slumrede ind igjen²). Det lader saaledes til, at disse ogsaa venter paa »Tusmørket« — Ragnarokr — for at vise sig.

Har vi haft Overflod af Sagn for Tydscklands Vedkommende, da gjælder derimod det Modsatte, naar vi vender os til de slaviske Stammer i Østeuropa. Især i Rusland er Sagn-Kilderne saa sparsomme, at de for vort Vedkommende intet Udbytte giver, og kun Resterne af den gamle slaviske Mythologi viser os, at Sagn, der i høj Grad ligner de af os tidligere omtalte, har været ud-

¹) Cfr. Dobeneck, Heroensagen II p. 149.

²) Journal d. Luxus u. d. Mode for Jan. 1805 p. 38.

bredte blandt de fleste Stammer. Det er da især Mytherne om Guden Swiatowit, der frembyder en vis Analogi. Han sagdes at vise sig for sine Tilhængere i Slaget paa en hvid Hest, og paa den samme drog han ud hver Nat med Sværd og Spyd for at bekjæmpe sine Fjender, Mørkets Guddomme¹⁾. For de vestslaviske Stammers Vedkommende vil dog nyere Sagn fuldstændigere vise Ligheden. »Slaverne tror,« siger Grimm²⁾, »at deres elskede Svatopluk vil vende tilbage, og i nogle Egne af Mähren vedvarer endnu den Skik i høitidelig Procession at opsøge Svatopluk«. En anden forventet Helt i Mähren er det tabte Fyrstebarn Jecmineck³⁾, medens Hovedpersonen i Böhmen er St. Wenzel, der med sine Skarer sover i Bjerget Blanik. Om dette Bjerg fortæller Grohmann⁴⁾: Nordost for Launiowitz i Kredsen Tabor hæver sig det store Blanik, der er berømt i hele Landet ved sine Sagn. Vesten for Bjerget i nogen Afstand flyder den lille Flod Blanitz. I Bjergets Indre findes uhyre Sale, hvis Vægge ere dannede af Bjergkrystal. I disse Sale sover Kong Wenzel efter andre Ulrich af Rosenberg, med en udvalgt Skare af sine Riddere. Hver Midnat aabner Bjerget sig og den hellige Konge drager ud paa Sletten med sine Mænd og foretager Ridderspil. Hestene staar i Bjerget stedse sadlede ved Krybberne. Men engang vil Böhmen komme i stor Nød. Fra alle Sider skal Fjenderne trænge ind i Landet og skjændende og brændende drage igjennem det. Hovedstaden vil blive jevnet med

1) »In hoc equo Suantovitus adversum sacrorum suorum hostes bella gerere credebatur«, siger Saxo (Müllers Udg. p. 826). Cfr. iøvrigt den fortrinlige Fremstilling hos Hanusch, die Wissenschaft des Slawischen Mythos. Lemberg 1842.

2) Deutsche Mythologie p. 913.

3) Berliner Vossische Zeit. 2 März 1849, 1ste Beil. i en Artikel underskrevet Fd. [Fidicin].

4) Sagen aus Böhmen. Prag 1863, p. 13 sqq.

Jorden, saa at det neppe skal kunne kjendes, hvor den har staaet. Beboernes Antal skal daglig svinde ved Fjendens Sværd og kun saamange vil blive tilovers som kan finde Plads under Sejlet paa en Fragtmandsvogn.

Men naar det er gaaet Böhmerne saa slet, da skal de tørre Træer, der nu staar ved Blanitz' Bredder, igjen springe ud og bære Blomster. Og Bjerget skal aabne sig og udaf Bjerget rider Kong Wenzel paa en Skimmel med Rigsfanen i Haanden og efterfulgt af den hellige Skare. Han skal da levere Fjenderne et Slag saa blodigt, at den udtørrede Dam ved Bjergets Fod skal fyldes af de Dræbtes Blod. Men tilsidst skal Kong Wenzels Riddere jage Fjenden ud over Rigets Grændser og derpaa indgaa til den evige Fred. De endnu levende Böhmere skal igjen samle sig, en ny Tid vil begynde og Landet blive lykkeligt.

Ud af Bjerget siver en Kilde, hvis Farve og Lugt minder om Gjødningssafløb. Den kommer fra Hestene, der staar sadlede i Bjerget langs Bjergvæggen.

Da Efterretningen om de natlige Ridderspil og Tourneringer udbredte sig, udsatte Borgerne i det nærliggende Jung-Wositz en Pris for den, som vilde undersøge Bjergets Kløfter og bringe nærmere Efterretninger om de spøgelseagtige Riddere. Tre Aar hengik, da meldte endelig en tapper Mand, Zdenko fra Zasmuk, sig for at bestaa Eventyret. Da han kom til Bjerget stod det aabent og han red ind i Hulen, hvis Vægge med stor Larm lukkede sig efter ham. Ved at ride videre kom han til en stor kirkelignende Hvælving, som var fuldstændigt oplyst. Her sov paa Sten-Bænke Bjergets Riddere, der nu viste sig som Oldinge med langt graat Skjæg. Lidt borte fra dem stod deres snehvide Heste bundne ved Søjler og fuldstændigt opsadlede. I dette Øjeblik stødte Zdenko tilfældigvis til et Spyd, hvis Fald gav høj Gjenlyd i Salen.

Vækkede ved Larmen hævede Krigerne Hovedet og spurgte, om Tiden var kommen. Men Zdenko traadte nærmere til dem, sagde Grunden til sit Komme og spurgte, om han kunde løse deres Fortryllelse. Da rejste den prægtigste Ridder sig, som syntes at være Anføreren, og sagde: »Jeg er Ulrich von Rosenberg og disse er mine Kammerater, der tilligemed mig faldt i Kampen mod Zizka under Forsvaret af Borgen Litic. Men Gud tillod os ikke at gaa ind i Paradiset; han anviste os dette Bjerg til Opholdssted, indtil Bøhmen kommer i den yderste Nød. Da skal vi bryde frem og bringe Landet Lykke og Fred. Forkynd dette for Folket.« Efterat have sagt disse Ord hensank Ridderen paany i dyb Søvn og med ham de andre. Men Zdenko slap velbeholden ud af Bjerget. —

Endnu stedse venter Folket paa Riddernes Komme. Men naar Tidens Fylde er der, da skal Zizka's Tromme vække dem, og paa samme Tid vil Premissl's Hasseltræ begynde at blomstre, selv om det er midt om Vinteren.

Efter en anden Hyrdes Fortælling er det, som vi før bemærkede, Kong Wenzel, der sover her; iøvrigt er Sagnet eens med dette. I det hvide Bjerg ved Prag, er det ogsaa Kong Wenzel; han sidder paa en hvid Hest med en Landse i Haanden. I Wissehrad sover Libussa's Hær, i hvilken Alle, der drukner i Nærheden, optages, og i Weckersdorff fortæller Bønderne, at de fortryllede Krigere i den nærliggende Skov trommer stærkt, naar en Krig vil udbryde.

De slaviske Beboere af Serbien har stedse næret den Tro, at deres sejerrige, berømte Forkjæmper Kraljevie Marko ikke er død; de forsikkrer, at han sidder i en Hule i Sumadia, indtil Timen slaaer for Serbiens fuldstændige Befrielse. Der sover han lejret ved Siden af sin Hest, som æder grønt Mos af en gylden Krybbe; hans Handzar hænger blank paa Væggen. I Afgjørelsens

Time skal Handzaren falde ned og ved sin Larm vække Helten, der skal staa op og befri Serberne¹⁾).

Førend vi forlader denne Del af Europa, skal vi for Fuldstændighedens Skyld bemærke, at der viser sig Spor af det samme Sagn hos den mellem Slaver og Skandinaver indknebne lille finske Folkestamme. Rühls fortæller nemlig, at der i Carelen, i Kirkesognet Kalis, ligger et Bjerg, hvori Guden Turri eller Turrismus skal bo, der ofte forekommer i gamle Digte. Indvaanerne fortæller, at han, naar en Krig forestaaer, drager ud og trommer gennem Luften²⁾).

Niende Kapitel.

Sagnet i Vesteuropa.

I den sydvestligste Del af Europa, i Granadas Bjerg-egne, lever en lille Rest af de engang saa mægtige Maurere. Skjøndt blandede med Spanierne og christnede for flere Aarhundreder siden, har de dog ikke glemt deres tidligere Magt og Vælde. Da saaledes engang Moriskerne i Sierras de Cortes og de Aguar i Valencia gjorde Opstand, var det «et Sagn hos dem, som de troede fast paa, at Maureren Alfatimi, som i foregaaende Aarhundreder havde kjæmpet i Kong Don Jaymes Armee, og som sad skjult i Sierra de Aguar, ved denne Lejlighed skulde komme frem paa sin grønne Hest for at forsvare dem og dræbe de Christne; og derfor, troede de, var dette Bjerg kløvet³⁾». Men ogsaa Nutidens Morisker, ja

¹⁾ Berl. Voss. Zeit. 2 März 1869. 1ste Beil. — Cfr. ogsaa Talvj, Volkslieder d. Serben I p. 30 og p. 309 Anm. 28. Folkesangen om Marko, hos Talvj p. 257, lover derimod kun en Helt, der skal ligne ham.

²⁾ Finland u. seine Bewohner. Leipz. 1809.

³⁾ Aznar, Expulsions de los Moriscos T. II. p. 11.

selv Spanierne i Omegnen af Granada, tror noget Lignende. W. Irving fortæller saaledes ¹⁾): »I Solbjerget ved Granada seer man et dybt Hul; der sidder den ulykkelige Boabdil-el-Chico. Hvert Aar, Aftenen før St. Hansdag, forlader han Hulen fulgt af sit Hof og besøger Alhambra, som da antager sin gamle Skikkelse. Han skal engang vende tilbage og erobre Spanien til Maurerne.«

Rundt omkring i det øvrige Spanien har Haabet rettet sig mod den navnkundige, i utallige Folkesange fejrede Nationalhelt, Cid, medens Portugiserne med Længsel venter paa den unge Kong Sebastian, der faldt i Slaget ved Alcazar, men om hvem det hos Folket hed sig allerede faa Aar efter hans Død, at han levede i Fangenskab i Marokko ²⁾).

Franskmændene, hvis Sagn vi øvrigt kjender meget lidt til, fortalte tidligere, at Carl den 5te, der med hele sin Hær, »la mesgnie Hellequin, la mesgnie de Charles-Quint,« levede fortryllet i et eller andet Bjerg, hver Nat drog ud for at kjæmpe mod Saracenerne ³⁾); andre Steder

¹⁾ Alhambra. Vandringer mellem Bjergene. Cfr. Lothar, Volkssagen p. 262 og 265.

²⁾ Nork, Mythologie p. 215.

³⁾ Amelie Bosquet, La Normandie romanesque et merveilleuse p. 33 ff, hvormed kan sammenlignes Monmerqué, Theatre franç. du moyen âge p. 73: Comme Charles le Quint, jadiz roy de France, et ses gens avec luy, s'aparurent après leur mort au duc Richard sans-paour. — »La mesgnie Hellequin« beskrives iøvrigt almindeligt som et stort Tog af afdøde Heltes Aander, der viste sig, naar Krig truede. Iblandt andre berømte Personligheder, der optraadte heri, nævnes udtrykkelig Ogier le Danois. Sagnet tabte dog tidligt sin oprindelige Character og sattes i Forbindelse med Dødens Tog, »la chasse machabée.« (Den billedlige Fremstilling heraf var igjen Dødedansen, »la danse Macabre ou Machabée«; smlgn. Paulin Paris, Manuscr. de la Biblioth. du roi. Paris 1839. p. 322 ff.)

var det Carl den Store, blandt hvis Ledsagere kan mærkes Roland som Fanebærer¹⁾).

Bretagne, der stedse har isoleret sig temmelig meget fra det øvrige Frankrig, har ogsaa sin særegne Helt, Morwan Lez-Breiz, hvis Sindsstemning mod »Frankerne« ikke lader til at være den venskabeligste; idetmindste synger Bretagneren: »Dihun a rai e berr o iouc'hal, Hag'a rei ho stal da re Vro-C'hall.²⁾« Iøvrigt er den forventede Helt i hele Frankrig saavel som i England og den sydligste Del af Italien, den gamle keltiske Heros, Kong Arthur, om hvem vi strax skal tale. Kun maa vi endnu bemærke, at der i den fransktalende Del af Belgien, i Ardennerskoven og dens Omegn, findes Sagn, hvori en gammel Bekjendt, Ogier, — vor Holger, — omtales som den Fyrste, der engang i Fremtiden skal beherske Nederlandene.³⁾

Medens vi saae, at Middelalderens Germaner allerede tidligt knyttede deres Forhaabninger til den heltemodige, glimrende, eventyrsøgende, men dog historiske Kejser Barbarossa, træffer vi allerede tidligere i den vestlige Del af Europa en mere mythisk Skikkelse som Hovedperson i Sagnet, nemlig Kong Arthur eller Artus. Oprindelig en gammel keltisk Solguddom⁴⁾, optoges han dog ved Christendommens Indførelse velvilligt af Trouvererne og især af de bretagniske og brittiske Barder mellem de christne Helte og opnaaede en saa stor europæisk Berømmelse, at hverken Karl den Stores eller Didrik af Berns kunde fordunkle den. Allerede Plutarch omtaler

¹⁾ K. Simrock, D. Mythol. p. 217 ff.

²⁾ »Han skal snart vaagne med et Raab og udjage Frankerne.« Villemarqué, Barzaz-Breiz I p. 175.

³⁾ Nork, Mythol. p. 219.

⁴⁾ Mywyrian Archaeology of Wales I p. 175 og 178. See iøvrigt 12te Kap.

sandsynligvis Sagnet om ham — med den sædvanlige Omformen af Navnene — i Afhandlingen om Oraklets Forfald c. 18:

» — — Derpaa fortalte Demetrius: Rundt omkring Britannien laa mange øde Øer spredte, af hvilke nogle er opkaldte efter Heroer og Dæmoner. For at skaffe nærmere Oplysninger om disse, var han paa Kejserens Befaling sejlet til den nærmeste, der kun var tyndt befolket, men hvis Indbyggere alle gjaldt for hellige og ukrænkelige hos Britannierne. Næppe var han ankommen der, saa opstod der en stor Forvirring i Luften; man saa Tegn paa Himlen, og der hævede sig Storme med Uvejr og Lyn, og da det igjen blev roligt, fortalte Indbyggerne ham, at et af de højere Væsener var forsvundet. Ligesom nu, bemærkede de, et Lys, naar det antændes, ikke har noget Ubehageligt ved sig, men derimod tidt naar det slukkes, saaledes viser ogsaa de store Aander ved deres Opstaaen en venlig og behagelig Glands, men deres Undergang opvækker ofte Storm og Uvejr eller forpester Luften¹⁾. Ogsaa befandt der sig der en Ø, paa hvilken Saturnus, indesluttet og sovende, blev bevogtet af Briareus. Thi Søvnens havde man udtænkt som et Baand for ham, og han havde mange om sig som Ledsagere og Tjenere.²⁾«

Men især fra det 7de Aarhundredes Begyndelse havde Folket i Wales og Cornwall søgt at trøste sig over Sax-

1) Hermed kan sammenstilles den endnu i vore Dage blandt Almuen almindelige Tro, at der opstaaer Storm, naar En har hængt sig.

2) I sit Skrift »Om Ansigtet i Maanen« siger Plutarch: »Nordvestlig for Britannien ligger tre Øer; paa den ene, Ogygia, sover Kronos i en dyb Hule paa en gylden Klippe, omsværmeth af Fugle, som bringer ham Ambrosia. Hans gamle Tjenere omgiver ham; de lytter til hans Drømme og forudsiger deraf Fremtiden.«

ernes Voldsherredømme ved Forhaabningerne om Kong Arthurs fremtidige Magt og Herlighed, og ved den hyppige Forbindelse med Bretagne kunde Sagnet finde Vej dertil, hvor det da af Barderne fik en selvstændig Udvikling. Da Normannerne i Midten af det 11te Aarh. havde overvundet Saxerne og begyndte at faae Interesse for litteraire Sysler, henvendte de sig til deres naturlige Bundsforvandre, de tidligere Beherskere af Landet, og de gamle britiske Sange om Arthur kom nu i Mode igjen, saavel i England som især i Normandiet. Geoffroy af Monmouth støttede saaledes for en stor Del sin Chronik paa Materialier, som Walter Calenius havde samlet paa en Rejse i Bretagne, og af denne Chronik øste igjen Robert Wace, da han, 1155, skrev sin «Roman de Brut.» Hermed begyndte Rækken af Arthur-Romanerne, der især florerede i Slutningen af det 13de Aarh.; blandt deres Forfattere kan især mærkes Chretien de Troys, Menessier, Robert de Borron o. fl.¹⁾

Endnu tidligere end disse første Romaner træffer vi imidlertid Troen paa, at Arthur ikke var død, men engang skulde vise sig igjen med en mægtig Hær, slaa sine Fjender og gjenoprette sit Rige og «la table réonde» i fordums Glands og Herlighed²⁾. Alanus ab Insulis, født 1109, siger saaledes³⁾, at hvis Nogen i England vovede at betvivle, at Arthur endnu levede, vilde man stene ham; Guill. af Malmesbury bemærker (c. 1140)⁴⁾: «Da man intetsteds seer Arthurs Grav, saa støtter Mange sig paa meget gamle Fortællinger blandt Folket,

¹⁾ Videre om denne Literatur findes hos Dunlop. p. 59 ff.

²⁾ Allerede Walliseren Nennius (c. 860) har Sagnene om Arthur næsten ligesaa fuldstændige, som de findes hos den langt yngre Geoff. af Monmouth.

³⁾ Explanatio in prophetias Merlini lib. III, c. 26.

⁴⁾ Savilles Udg. p. 115.

for at bevise, at han skal komme igjen,» og Hermannus Monachus skriver¹⁾: »At vente paa Arthur (Arturum expectare) er et Ordsprog hos det engelske Folk, som tidligere var saa lettroende, at det indbildte sig, at Kong Arthur engang igjen vilde tiltræde Regjeringen.»

Gervasius af Tilbury, der levede i Begyndelsen af det 13de Aarh., har en længere herhen hørende Fortælling, hvis Indhold er følgende: Paa Sicilien ligger Bjerget Ætna, som af Almuen kaldes Mongibel. Beboerne i Omegnen fortæller, at den store Arthur undertiden lader sig tilsyne her. Saaledes var en Dag en af Biskoppen af Catanias Heste løbet bort fra Staldkarlen. Denne havde hele Dagen søgt efter den mellem Bjergene; henimod Aften opdagede han en Fodsti, der førte ham ind paa en stor Slette, hvor der laa et prægtigt Slot. Her saae Staldkarlen Kong Arthur hvile paa et kongeligt Leje. Da denne erfarede hans Ærinde, lod han Hesten bringe og overgav ham den tilligemed kostbare Foræringer til Biskoppen. I Storbritaniens og Armoricas Skove, tilføjer Gervasius, sees ofte jagende Riddere, der fortæller, at de hører til Kong Arthurs Hof og Tjenerskab²⁾. — Ogsaa her i Norden har vi Vidner om Sagnets Ælde. I den svenske Bearbejdelse af «Hertug Fredhrik aff Normandi» fra 1309 staaer saaledes: »thz tro hans riddara ok hans mæn, thz konung artws lifuer æn³⁾».

Langt hen i Middelalderen varede disse Indbildninger. Sebastian Franck kan saaledes endnu i Aaret 1531

¹⁾ De miracul. St. Mariae Laudun. lib. II, c. 16.

²⁾ Otia imperialia. Hos Leibnitz I p. 921; i Liebrechts Udvælg p. 12.

³⁾ Sv. Fornskr. Selsk. Skrifter XXI v. 17—18. Da disse Vers imidlertid mangler i den næsten samtidige danske Oversættelse, er det rimeligt, at de er af senere Oprindelse.

skrive¹⁾: »Kong Arthur underkastede sig i kort Tid 30 andre Riger; han var i sin Tid den berømteste og bekjendteste af alle Konger. Efter mange tappre Bedrifter forsvandt han tilsidst; saaret i en Strid blev han henrykt til en Ø; men Britannierne haabede i lang Tid, at han skulde komme tilbage, og nogle haaber det nok endnu.« Ja, da Philip d. II skulde formæles med Maria af England, maatte han — efter hvad Juan del Castillo beretter²⁾ — først sværge paa, at han vilde opgive alle Fordringer paa den engelske Krone, hvis Arthur vendte tilbage.

Hvor han opholdt sig under sin Fraværelse, var man meget uenig om. Nogle mente, at han foreløbig var virkelig død, og anførte som Bevis herfor den bekjendte Inscription, der sagdes at staa paa hans Gravsten:

Hic jacet Arthurus rex qvondam rexqve futurus.

Andre hensatte ham, som vi har seet, til Omegnen af Ætna, Andre igjen paastod, at Morgana havde bortført ham til Øen Avalon³⁾; men de Fleste troede dog, at han levede skjult et eller andet Sted under Jorden, hvor han samlede Stridskræfter til det afgjørende Slag, og til denne sidste Mening sigter Milton i »Mansus« Vers 81:

» — — Arthur ogsaa, som under Jorden til Kamp
sig ruster.«⁴⁾

¹⁾ Chronica in fol. 1531 Blad CLVIII.

²⁾ Historia de los Reyes Godos que uinieron à España. Madr. 1624. p. 365.

³⁾ Saaledes Giraldus Cambrensis, Specul. ecclesiast. c. 9. Iøvrigt gjordes han ogsaa af Nogle til Anfører for »den vilde Jagt«, der derfor hyppigt i England kaldes »Arthur's Chace.«

⁴⁾ Foruden hos de ovennævnte ældre Forfattere omtales han naturligvis hos mange andre, saaledes hos Petrus Blae-

Tiende Kapitel.

Sagnet udenfor Europa.

Det Kjendskab, som Oldtiden og tildels endog Middelalderen havde haft til den asiatiske Literatur, var efter det østromerske Riges Fald aldeles forsvundet. De enkelte Missionairer, der trængte ind i China og Indien, havde kun ringe Sands for de gamle «hedenske» Skrifter, og Handelsmændene var for udannede til at bekymre sig derom. Da begyndte Englænderne i forrige Aarhundrede Erobringen af For-Indien, og samtidigt dreves Sprogstudiet med største Iver i Europa, først vel nærmest i praktiske Formaals Tjeneste. Snart bragtes en stor Mængde Sanskrit-Haandskrifter til Europa, og fortrinlige Oversættelser satte hele den dannede Verden istand til at gjøre sig bekjendt med en meer end totusindaarig Literatur, hvis rige Phantasi og store Formfuldendthed ikke kunde andet end forbause og henrive Læseren.

Som hyppigt er Tilfældet, gik man nu til Yderligheder. Let forklarlige Ligheder i Mythologi og Sprog, i Forbindelse med den forslidte Theori om Asien som Menneskeslægtens Vugge, gjorde, at man begyndte at nære Mistvivl om den europæiske Civilisations Originalitet, og det varede ikke længe, inden der opstilledes Paastande om, at ikke alene vort Sprog, men ogsaa vore religiøse Forestillinger, — saavel de gammelnordiske som de christelige, — vor Folkepoesi, kort sagt hele vor Ide-

sensis epistola 57: Quibus si credideris, Expectare poteris Arturum cum Bretonibus; Nicol. de Braia: Hic Brito præsumens Arturum vivere Regem; og endelig Joseph Iscanus, de Excidio Trojano:

Sic Britonum ridenda fides et credula error,
Arturum exspectant exspectabuntqve perenne.

kreds var af indisk Oprindelse. Denne Retning, der iøvrigt har sat dygtige Kræfter i Bevægelse og skabt store Resultater, har nu culmineret, og vi skal derfor ikke indlade os paa at gjendrive den; men paa den anden Side var det nødvendigt, da vi i det Følgende vil komme til at anføre Sagn fra Asien og specielt fra Indien, der i høj Grad ligner de tidligere omtalte europæiske, at sikre os mod den Misforstaaelse, som om vi herved vilde støtte den ovennævnte, forældede Mening. Tvertimod haaber vi at kunne bibringe vore Læsere den Overbevisning, at de samme Naturindtryk hos forskellige Folkestammer maa, paa Grund af Menneskenaturens Ensartethed, kunne frembringe den samme Ideudvikling, uden at denne behøver at være Produktet af en directe Berøring mellem Folkeslagene. Vi vender efter denne Digression atter tilbage til vore Sagu.

Da Mohammed fremtraadte blandt Araberne som Forkynder af en ny Religion, støttede han sig til almindelig bekjendte gamle Prophetier hos Folket om en kommende Verdenshersker og Verdensforbedrer; men det gik her ligesom i Europa: da Forventningerne ikke fuldstændig opfyldtes, skjødes de ud i Fremtiden og overførtes paa nye Personer. Nu fortæller Araberne saaledes, at Mahadi, den tiende Iman, der blev født 255 Aar efter Hegira, lever skjult i en dyb Cisterne, hvorfra han i Verdens sidste Dage skal komme frem, for i Forening med Issa eller Jesus at bekjæmpe Antichristen og oprette det tusindaarige Rige¹⁾).

Selv om vi nu vil ansee disse Forventninger for at være af christelig Oprindelse, kan dette dog ikke siges om de lignende hos Perserne. Disse troede nemlig allerede paa Christi Tid, at deres berømte Sagnhelt, Sam,

¹⁾ d'Herbelot, Bibl. orient. under Ordet Mahadi.

laa i en dyb Tryllesøvn i Ørkenen Peschiânse, hvor imidlertid hans Legeme beskyttedes af 99999 gode Aander. Engang i Fremtiden skulde hans Legemes Varme bryde Søvn; han skulde da rejse sig i sin Vælde, slaa Lovens Fjender og knuse sin gamle Modstander Zohâk¹⁾. I det niende eller tiende Aarh. gik Sagnet over paa den sidste Efterkommer af Ali. Hefligt forfulgt af Califerne, sagdes der nemlig, blev han af Gud borttaget fra Jorden og skjult for Alles Øjne; men imod Verdens Ende skal han komme tilbage og omvende alle Folk til Alis Lære. Han er ogsaa efter Manges Mening den eneste retmæssige Konge i Persien, og de nærværende betragtes kun som hans Statholdere²⁾.

Som det var at vente, fremtræder Sagnet især tydeligt hos Inderne. Saaledes staaer der i Vishnu-Purana³⁾: »Ved Udgangen af Kali Juga⁴⁾ skal Vishnu nedstige paa Jorden; han skal fødes som Kalki, begavet med overmenneskelige Egenskaber. Med sin uimodstaaelige Magt skal han tilintetgjøre alle Barbarerne og Røverne og alle dem, hvis Sjæle er hengivne til Uretfærdighed. Da skal han gjenoprejse Retfærdigheden her paa Jorden. Og Sjælene af dem, som lever ved Slutningen af Kali Juga, skal opstaa, gjennemsigtige som Krystal; af deres Sæd skal en Slægt fremspire, der skal følge Krita Jugas⁵⁾ Love. Thi der er sagt: Naar Solen og Maanen og Tishja⁶⁾ og Brihaspati⁷⁾ boer i samme Himmelhus, da skal Krita Juga frembryde.« Endnu for faa Aar siden

¹⁾ Zeitschr. der deutsch. morgenländ. Ges. III p. 467; Anquetil, II p. 410.

²⁾ Holberg, Helte Hist. I p. 285. ³⁾ Wilsons Oversættelse p. 484.

⁴⁾ Vor nuværende Tidsalder.

⁵⁾ Den kommende, gyldne Tidsalders.

⁶⁾ Et Stjernebillede, hvis Hovedstjerne er δ i Krebsen.

⁷⁾ Planeten Jupiter.

yttrede en Brahman til Englænderinden Mrs. Meredith¹⁾): »Vi venter en tiende Avatar, et sidste Tidsafsnit, som skal hidføre Forandring i alle Forhold. Da skal Kasterne ophæves, og Menneskene skal blive som Brødre. Konger, Adel, ja endog al Forskjel mellem Religionerne vil forsvinde. Vi maa roligt oppebie denne vidunderlige Katastrophe, henimod hvilken Skjæbnen umærkeligt men uundgaaeligt fører os.« Det egentlige Folk i Indien glæder sig dog mere ved Tanken om, at det indiske Riges gamle Magt og Herlighed skal gjenoprettes af to Prindser af Pandu- og Kuru-Slægten. De siges at leve endnu skjulte i en Landsby Kolibam; men naar Kalki kommer til Verden, fremstaar ogsaa disse igjen og overtager Regjeringen²⁾).

Idet vi forbeholder os længere hen at anføre de herhenhørende Sagn hos Chinesere og Sydhavsbeboere, skal vi endnu blot omtale de indianske Prophetier, der i saa høj Grad lettede Spanierne Erobringen af Amerika. Da Efterretningen om Spaniernes Landing paa Kysten af Sydamerika kom til Peru, laa Huayna Capak, den tolvte Inca, paa sit Yderste. Han forsamlede da sine Sønner og Rigets Store om sig og sagde til dem, at nu var Solens, deres Stamfaders, gamle Spaadom gaaet i Opfyldelse. Efter at tolv Incaer havde regjeret, skulde nemlig Viracocha, Folkets gamle fejrede Helt, lande paa Kysten. Han skulde bringe bedre Love og erobre alle de nærliggende Lande. Derfor befalede han sine Undersaatter at tjene og adlyde de Fremmede³⁾. — Amerikas andet Culturfolk, Mexicanerne, ventede paa deres Stamfader

¹⁾ Mrs. Meredith. Letters from Ind. 1846.

²⁾ Bagavadam. Asiat. Originalschr. I p. 207.

³⁾ Garcil. de la Vega. Hist. des Incas. Trad. p. Baudoin. Amst. 1704 T. I.

Quetzalcoatl, der var vandret bort mod Øst til »det lykkelige Land« (Paradiset), men havde lovet at komme igjen engang, og da skulde Menneskene leve lykkelige og de blodige Offre til Guderne ophøre¹⁾. Efterat Europæerne havde erobret Landet, og Undertrykkelsen af de Indfødte var begyndt, antog Sagnet ogsaa en mere tidssvarende Skikkelse. Nu blev det den sidste toltekiske Konge, Tlohpintzin, der skulde komme igjen 5012 Aar efter hans Forsvinden og befri Indianerne fra de Hvide. Indtil dette kunde ske, levede han skjult i Hulen Xicco tilligemed Nezalhualcoyotzin og andre tappr Konger²⁾. Lignende Sagn fortæltes Columbus ved hans Ankomst til St. Domingo, ja selv Grønlandernes Forventninger gaar i samme Retning.

Australiens Indvaanere kjender vi endnu saa lidet, at der ikke kan være Tale om at bestemme, hvorvidt Sagnet findes hos dem. Hvad Afrika angaaer, da er Muhamedanismen trængt saa dybt ind, at en stor Del af de oprindelige Myther og Sagn maa være gaaet i Forglemmelse hos Folket, eller idetmindste gaaet op i de tilsvarende arabiske. Dertil kommer, at Negerfolkene overhovedet synes at være meget sagnfattige, og endelig maa vi tilstaa, at vi ikke kjender meget til dem. De faa Samlinger, der findes, indeholder kun Dyrefabler og enkelte Eventyr, men ingen Sagn³⁾.

¹⁾ Humboldt, *Vues des Cordillères* I p. 265, cfr. Clavigero, *Storia di Messico* T. II p. 11, smlgn. ogsaa Montezumas Tale til Cortez i *Allgem. Hist. der Reisen* Th. 13 p. 346.

²⁾ Müller, *Gesch. d. amerik. Urreligionen* p. 582.

³⁾ Missionairen Casalis har samlet en Del hos Betschuanerne i Sydafrika, hvoraf 3 findes i *Lehmans Magaz. f. d. Litt. des Ausl.* 1842; andre har Campbell meddelt (*Reise in Südafrik.* II p. 368); men det vigtigste Værk er S. W. Koelle, *African native literature osv.* London 1854.

Ellevte Kapitel.

Sagnets Forklaring.

Et Sagn, der — som vort — viser sig hos de fleste af Jordens Folkeslag, kan ikke skyldes en Tilfældighed sin Oprindelse, men maa have sin Grund i en for alle Mennesker fælles Idegang, noget, om vi saa maa sige, Almeenmenneskeligt. Selv om vi vilde gaa ind paa den i Nutiden saa meget yndede Theori om Sagnvandring, maatte vi dog komme til det Resultat, at et Sagn ikke fæster Rod hos en hel Befolkning, med mindre det anslaaer beslægtede Strenges i Folkets Hjerter, med mindre det passer til Begivenheder og Tilstande i Folkets Historie og Liv. Men søger vi efter denne dybere Grund, da vil allerede Sagnets Forekomst lede os paa Sporet. Som vi saa i det Foregaaende, forekommer Sagnet hyppigst, naar og hvor Despoti eller Adelsvælde er steget til den højeste Grad, eller naar store Ulykker bryder ind paa et enkelt Folk. Derfor fandt og finder vi det i Orienten, hvor Undersaatten er sin Fyrstes Slave, derfor blomstrede det mellem Borger og Bonde i Middelalderen, derfor fremtraadte det saa stærkt paa Christi Tid, da Religion og Samfundsforhold var i Opløsning og Pauperismen steget til en forfærdelig Højde, medens Nationerne udsugedes og undertrykkedes af Oligarchiet i Rom. Men ogsaa af samme Grund finder vi det ikke i den romerske Republiks gyldne Periode, ikke heller i det demokratiske Grækenland; skjøndt Sagnet trivedes i hele det øvrige Norden, kunde det ikke fæste Rod i Fristaten Island, og hos de engelske Colonister i Nordamerika tabte det sin Betydning og blev til en dunkel Erindring, da Frihedskampen mod Moderlandet sejerrigt var udkjæmpet. Denne Sagnets Historie er ogsaa overenstemmende med og saa at sige

en Følge af de Løfter, der indeholdes deri. Der propheetes en gylden Tidsalder, da Vold og Uretfærdighed skal ophøre, da Frihed og Lighed, Velstand, Fred og Retfærdighed skal herske paa hele Jorden, eller der loves — for en enkelt undertrykt Nations Vedkommende, — som det første Fornødne, Befrielse og national Selvstændighed. Sagnet udspringer altsaa fra det Haab, der er nedlagt hos Mennesket om Idealets endelige Opnaaelse; men, vel at mærke, det er her, om vi saa maa sige, det materielle, Menneskelivets, Ideal, og det findes hos det egentlige Statslegeme, Folkemassen; det er vox populi, der her høres, og til denne Røst har vi kun lyttet ved Anførelsen af de hidtil omtalte Sagn. Men det samme Haab, den samme Stræben i Phantasien findes ogsaa hos de mere aandeligt udviklede Klasser og Individuer i Samfundet; begrundet i samme almeenmenneskelige Trang til Forløsning fra den nuværende Elendighed, bevæger den sig imidlertid i en højere Sphære og stræber hen mod et immaterielt Maal. Medens nemlig de første følte deres legemlige Savn og Lidelser som den nærmeste Byrde; er de sidste hævede herover og kan derfor henvende deres Opmærksomhed paa vore aandelige Mangler. Men der er medfødt den menneskelige Aand en Bevidsthed om sin egen Ufuldkommenhed; ligesom Strudsen vil den hæve sig til Flugt, men dens Vinger er stækkede, og Hindringen for Aandens Flugt er Materien. Menneskets Viden om og Erkjendelse af sin aandelige Afhængighed af Stoffet, af Materien, kalder vi christelig talt Syndsbevidstheden, og Haabet hos det lavere Folk om Befrielse fra de jordiske, legemlige Onder maatte derfor hos det tænkende Menneske blive til et Haab om Forløsning fra Synden, Forventningen om en verdslig Fyrste til Forventningen om en himmelsk Frelser. Vi er altsaa her komne til Messiasideen, ikke som et specielt jødisk Dogme,

men som et Haab, en Trang, der er nedlagt hos ethvert Menneske og begrundet i hans Naturs Dobbeltthed.

Hvis denne Fremstilling er rigtig, maa det først og fremmest vise sig i en Beslægtethed mellem Messias-Forventningerne og vore ovenomtalte Sagn, og jeg haaber i det Følgende bestemt at kunne paavise en saadan. Inden vi gaaer over dertil, maa vi imidlertid kaste et Blik paa Religionens tidligste Historie.

Da Mennesket vaagnede til Viden om sin Existens, ansaae han, ligesom Barnet, det Liv og den Vexel, der viste sig i den omgivende Natur, for et bevidst Liv; han opfattede Dyr, Planter og Naturkræfter som Personer, der var ligestillede med ham selv eller endog mægtigere. Derved blev Naturhistorien til en Personhistorie, og enhver Virksomhed og Bevægelse i Naturen blev til en bevidst Handling af en Personlighed, der herved udtrykte sine Følelser og sin Villie. Efterhaanden dannede sig nu i Menneskets Phantasi bestemte Billeder af disse Personligheder, Billeder, der naturligvis nærmest betingedes af det behagelige eller ubehagelige Indtryk, som vedkommende Phænomener gjorde paa Sandserne; fra de enkelte Villiesyttringer sluttede man sig til Sindsbeskaffenheden, Egenskaberne, og tilsidst blev flere sammenkjædede Phænomener til dramatiske Situationer. Ved disse Naturindtryk var Mennesket imidlertid ikke naaet til en egentlig Religion, men kun til hvad man kunde kalde en religiøs Overtro. Først de mere begavede Mænd, især Digterne, der enkeltvis fremtraadte i denne Periode, ahnede Naturens Enhed; de optog i sig Folkets adspredte, raa Forestillinger og omdannede dem ved Hjælp af Instinct, begejstret Phantasi og uklar Viden til en dramatisk og systematisk Religion. Disse Jordens første Digtere var derfor tillige Jordens første Præster, og da Forstaaelsen af mange begejstrede men dunkle Steder i deres Sange

laa over Folkets Horisont, bevaredes den som oftest kun i Forfatterens Familie, hvis Medlemmer derfor efterhaanden blev de autoriserede Fortolkere af de hellige Sange og saaledes dannede Begyndelsen til Præstekasten eller Præstestanden. Hos disse Familier foregik nu en særegen religiøs Udvikling, der bevægede sig i en mere philosophisk Sphære, end Tilfældet var hos det egentlige Folk, der som Følge heraf tabte Interessen derfor og tildels vendte tilbage til sin simplere Opfattelse. Den praktiske Del af den nu opstaaende Gudstjeneste, Offrene, Oprettelsen af Templer og Altre og i det Hele taget det iøjnefaldende Ceremoniel, kunde naturligvis nok fængsle Massen; men den dybere Betydning, som Præsterne forbandt med de enkelte Ceremonier, gik tabt for de Fleste. Her fremkommer altsaa en Dobbeltthed. Religionen deler sig i Folketro og Theologi, og denne Tvedeling viser sig i enhver Religion, som vi kjender nøjere. Det er saaledes ingen Tvivl underkastet, at vor nordiske Gudelære, saaledes som den forekommer i den ældre Edda, kun repræsenterer Præstestandens philosophisk-religiøse Speculationer, medens derimod den egentlige Folketro havde et ganske andet Udseende. Medens derfor Eddaen opstiller det paa astronomiske Kundskaber hvilende Tolv-Gudesystem, viser de historiske Efterretninger os, at de enkelte Stammer havde deres nationale Guddomme, hvis Dyrkelse næsten fortrængte alle de andres. Saaledes dyrkedes i Norge Thor som Hovedgud, i Sverrig Frej eller Fro; ja endog de enkelte Familier havde deres særegne Husguder, til hvem de offrede hele Aaret igjennem undtagen paa de store fælles Festdage.

Denne Folkets Bestræbelse efter at danne sig Guder af et simplere Materiale viste sig ogsaa i Christendommen og førte til Catholicismens Helgentilbedelse, og da denne ved Reformationen ødelagdes, vendte den protestantiske

Almue sig til den eneste autoriserede overnaturlige Figur, der var bleven tilbage, nemlig Djævlén. Denne demokratiske Personlighed spiller derfor ogsaa efter Reformationen en langt større Rolle i Folkets Phantasi end den mere abstracte Guddom, og Djævlébesættelser, Hexeprocesser o. L. florerede indtil for c. et Aarhundrede siden. Derimod vilde man tage meget fejl, hvis man antog, at Folket nogensinde har tilegnet sig f. Ex. det rent theologiske Dogme om Treenigheden¹⁾; det kjender mest til Christus, Gudmennesket, meget lidt til Gud og slet intet til den hellige Aand.

Anvender vi nu disse Betragtninger paa det foreliggende Spørgsmaal, Messiasideen, da faaer vi som Resultat, at den først maa være optraadt hos selve Folket og da nærmest under den Form, hvori vi netop har seet den, nemlig som en dunkel Forventning om Befrielse fra rent materielle, jordiske Onder; og at den først langt senere, optaget og bearbejdet af de hedenske Præster, Theologer, Skriftkloge eller hvad man vil kalde dem, har faaet sin transcendent Form. At nu ogsaa Resultatet er rigtigt, vil vi let overbevises om ved at vende os til det Folk, hvis religieuse Udviklingshistorie vi paa Grund af særegne Omstændigheder bedst kjender, nemlig Jøderne²⁾.

¹⁾ Treenighedslæren findes som bekjendt ikke omtalt i Skriften; thi det eneste Sted, der kunde synes at nævne den, er uægte, nemlig 1 Joh. 5, 7—8. Hvornaar Dogmet er opstaaet er derimod vanskeligt at sige, sandsynligvis tilhører det Slutningen af det 5te Aarh., cfr. herom Neander, Allgem. Gesch. d. chr. Relig. I, p. 984 og H. A. W. Meyer, Kommentar üb. d. Neue Test. Göttingen 1855.

²⁾ Den følgende Udvikling er her meget kort og summarisk. De, der ønsker en vidtløftigere Behandling af dette Thema, kan lettest finde en saadan hos de nyere svenske Forfattere,

De Prophetier om Christi Komme, som man tidligere har villet finde især i første Mosebog, har ikke kunnet bestaa for den nyere Tids nøjagtigere Kritik og Sproggranskning; det er først hos Joel og de øvrige Propheter, der tilhører Tiden mellem Salomons Regjering og det babyloniske Fangenskabs Slutning, at Messiasideen træder frem. Men ingen af disse røber efter en uhildet Fortolkning af Ordene mindste Kjendskab til en himmelsk Frelser; de omtaler alle de jordiske Trængsler, som Jøderne gik imøde, men tillige den — rent verdslige — Magt og Herlighed, der senere skulde tilfalde dem som Guds udvalgte Folk. »Gjør Dig rede,« udraaber saaledes Propheten Esajas, »bliv oplyst, thi dit Lys er kommet, og Herrens Herlighed er opgangen over Dig; — thi see, Mørket skal skjule Jorden og Dumhed Folkene, men Herren skal oprinde over Dig, og hans Herlighed skal sees over Dig. — Og Hedningene skal vandre ved Dit Lys, og Kongerne ved det Skin, som er opgangen for Dig.« Nu udmaler han med glødende Farver det nye jødiske Herredømmes Lyksalighed for Folket; Ægyptens Guld, Æthiopiens Skatte skulde strømme ind til dem; Konger og Fyrster skulde nedbøje sig for Israel og opslukke deres Fødders Støv; Skarer af Kameler og Dromedarer fra Midian og Ephraim skulde bedække deres Land, Fremmede opbygge deres Mure, og de Folk og Riger, som ej vilde tjene dem, skulde forgaa og blive i Bund og Grund ødelagte. Istedetfor Kobber skulde nu træde Guld, istedetfor Jernet Sølv. Men da skulde heller ikke Graad og Klage høres meer; Menneskene skulde naa Alderens højeste Maal, Uretten skulde fly fra deres Land,

Viktor Rydberg og Ignell, hvis Resultater vi iøvrigt ikke ubetinget kan slutte os til.

og Skade og Fordærvelse fra deres Enemærker. Deres Høvdinger skulde være fredelige og deres Fogder billige ¹⁾).

Først i Daniels Bog, der sandsynligvis er skrevet i det 2det Aarh. f. Chr., tænkes Messias som mere end en jordisk Fyrste ²⁾), som Dæmonernes Besejrer og som Verdens Forløser; men ikke engang her er han omtalt hverken som lidende eller som Guds Søn, han er endnu stadig et Menneske, omend Ideal-Mennesket, Adam Kadmon. Paa et endnu senere Udviklings-Stadium er maaske Ideen bleven opfattet rent christeligt af Rabbinere ³⁾), der var paavirkede af den helleniske Philosophi, men saameget er sikkert, at Folket endnu paa Christi Tid holdt urokkeligt fast ved Haabet om et politisk Verdensherredømme under en Fyrste af Davids Slægt og med Indignation forkastede den transcendente, for dem uforstaaelige Ide om en forsonende, lidende Messias; ja endog Christi egne Disciple irettesatte ham med Uvillie, da han engang fremsatte denne Lære for dem ⁴⁾).

I Christendommens første Tid, da dens Gejstlighed dels bestod af omvendte Jøder, dels toges af selve Folket, var det rimeligt, at det omtalte Haab maatte komme frem igjen, omend under en anden Skikkelse. Thi vel var Frelseren allerede kommen, Offret bragt og Mennesket rensat for Syndens Smitte, men der fandtes dog Udtalelser af Christus, hvortil det var muligt atter at knytte

¹⁾ Esajas Kap. 43, 45, 61 og 65.

²⁾ 2, 31—45.

³⁾ Saaledes i den rabbinske Afh. *Pesikta Rabbathi*; cfr. Rydberg, *Bibelns Lära om Kristus*. p. 66.

⁴⁾ Marcus 8, 31—32: »Og han begyndte at lære dem, at Menneskenes Søn skulde lide meget og forskydes af de Ældste og Ypperstepræster og Skriftkloge og ihjelslaaes og opstaa efter tre Dage. Og han taledes dette frit ud. Og Peder tog ham til sig og begyndte at irettesætte ham.«

Forventninger, navnlig Forudsigelsen om hans Gjenkomst til Dommen, og den Række Phantasier, som herved fremkaldtes hos Folket, har fundet sit fyldigste Udtryk i det begejstrede Digt, som, naturligvis med Urette, kaldes Johannes Aabenbaring. Det er en Opblussen af de ældre jødiske Ideer om et politisk Verdensherredømme; i det nye Testamentes andre Bøger findes intet Tilsvarende. Men da, efter Propheterne, Tiden for Rigets Stiftelse allerede var kommet, maatte Christi Gjenkomst være umiddelbart forestaaende¹⁾. Han skulde da kjæmpe mod Fjenderne 3: de ikke-jødiske Folkeslag²⁾; han skulde besejre Dyret og Kongerne paa Jorden og regjere i 1000 Aar³⁾ i »den elskte Stad« (det jordiske Jerusalem)⁴⁾, først efter denne Tids Forløb vilde Dommen finde Sted og Guds umiddelbare Selvregjering i det himmelske Jerusalem⁵⁾.

Senere hen, da Læren var kommet i System og Theologien udviklede sig videnskabeligt, blev Johannes' Aabenbaring det svage Punkt i Lærebygningen. Bringe den i Samklang med det Øvrige kunde man ikke, og man greb derfor til det sædvanlige Nødanker, som var blevet anvendt med et vist Held mod den altfor glødende »Salomons Højsang«, nemlig Allegorien; men hyppigt benyttede Sværmere og urolige Hoveder sig dog af Aabenbaringen som af en phantastisk Løfttestang, der idetmindste hos Menigmand let kunde opveje alle de tørre Dogmer. Exempler herpaa har vi i Sekter, der bestaar endnu den Dag idag, og det vil vel for de fleste Læsere være tilstrækkeligt at nævne et Navn som Thomas Münzers, for at vække Erindringen om alle de Ulykker som apokalyptiske Ideer om det »tusindaarige Rige« har bragt over Samfundet.

¹⁾ Joh. Aab. 22, 10, 12, 20. ²⁾ Joh. Aab. 19, 11—21.

³⁾ Aab. 20, 4—5. ⁴⁾ Aab. 20, 9. ⁵⁾ Aab. 20, 7, 8, 12. 21, 22, 3—5.

Ligesaa tydeligt som i den jødisk-christelige Messias-Idees Historie viser Dobbelttheden sig hos Hedningene; men da vi i det Foregaaende har saavidt muligt fuldstændigt betragtet Forventningerne hos Folkemassen, er der her kun tilbage at paavise Resterne af den transcendente Ide, saaledes som den existerede i selve Religionssystemerne.

I den ældre Edda er Messias-Ideen for Nordens Vedkommende udtrykt saa tydeligt som vel faa andre Steder. Balder dræbes af Broderen Hødur, dette Drab medfører Gudernes Undergang; men efter Ragnarok skal Baldur opstaa igjen og herske i det nye Lyksalighedens Land, hvor Agrene bærer Frugt uden at være besaaede, og Alt, hvad ondt var, vorder bedre; dette Haab hvisker Odin sin Søn i Øret, da han lægges paa Baalet. Beskrivelsen af Fordærvelsen før og Lyksaligheden efter Ragnarok ligner aldeles de af os tidligere i Sagnene anførte.

Om Grækerne siger Hammerich, at »der hos dem ingen Myther findes om Verdens Undergang«, og N. M. Petersen tilføjer: »Grækeren var for fængslet i Livet til, at han kunde enten see ret tilbunds i det eller hæve sig over det — — — Alt drog Tanken tilbage til det brogede velsignede Liv, næsten Intet fremad.« Dette lyder overordentlig rimeligt; men dog er det ikke Tilfældet. Allerede de mange Gude-Dynastier, der existerede før Kronions, og endnu mere Giganternes Stormløb mod Olympen, maatte være tilstrækkelige til at vække Formodninger om nye Forandringer; men disse er desuden ligefrem bebudede hos Forfatterne. Hesiod, der er fortvivlet over sin Samtid, Jernalderens Børn, ønsker at være født senere¹⁾ og

¹⁾ Hesiod. Oper. et dies v. 15:

Ak! gid ikke jeg selv her stødtes imellem den femte!

Gid jeg forinden var død, eller ogsaa undfangen bagefter!

Nu der hersker en Alder af Jern. — —

maa altsaa forudsætte, at den næste Alder bliver bedre. Plato, Aristoteles og Heraklit havde saavel Læren om »Ekpyrosis« (Verdensbranden), som om »Apokatastasis« (Fornylelsen), ja Pindar synes endog at beskrive et Op-holdssted for de Retfærdige efter Verdensundergangen, der paafaldende minder om Eddas Beskrivelse af Gimle¹). Digterne, saavel de græske som de romerske, behandlede naturligvis hyppigt dette Sujet; især omtales det ofte hos Aeschylus, Seneca, Virgil og Ovid. Denne sidste udtaler det saaledes ligefrem i et bekjendt Sted i Forvandlingerne²):

Ogsaa han mindes, at Skjebnen befoel, udi Tidernes Række
Komme den Time, da Havet og Jord og de himmelske Borge
Grebes af Ild, og den segned i Qvag, den kunstfulde Verden.
og hermed kan sammenlignes Orpheus' Spaadom hos
Seneca i Tragedien »Herkules paa Oeta«:

Uden Forskjel alle Guder
Eengang styrter i Død og Nat³).

samt Virgils Digt til Pollio⁴):

Verdenssecler det sidste alt skuer Sybillen fra Cumæ,
Forfra Tiden igjen vil begynde sit mægtige Kredslob;
Jomfruen⁵) vender tilbage, med hende Saturnus' Rige,
Og en forædlet Slægt nedstiger fra hvælvede Himmel.

Især henimod Republikens Fald tiltog Spaadommene saavel om Verdens nære Ødelæggelse, som om en Forløser og Frelseres Ankomst. Etruskiske Spaamænd forkyndte paa Sullas Tid, at en Verdens Gjenfødelse forestod,

¹) Pindar. Carm. Olymp. II. v. 56 sqq.

²) Lib. I, v. 256—58.

³) Seneca Herc. Oet. v. 1114—15. cfr. Lucan. Pharsalia 1, 27 sqq. og 6, 812 sqq.

⁴) Bucol. Ecl. IV, v. 4—9. At allerede Kirkefædrene var blevne opmærksomme paa disse messianske Spaadomme, viser os August. de Civ. Dei 10, 27 op. 155.

⁵) Astræa.

efter at det store Verdensaar var gaaet tilende, og Offerpræsten Vulcatius erklærede Cometen, der viste sig ved Cæsars Død, for et Tegn paa, at Verden var indtraadt i den sidste Tidsperiode før sin Undergang. Suetonius beretter¹⁾, at de etruskiske Tegntydere i Rom forklarede et Vidunder, som tildrog sig nogen Tid før Augusts Fødsel, saaledes, at en Konge over det romerske Rige var undfanget. Forfærdet befalede Senatet, at intet Barn, som blev født i det Aar, skulde leve, og det var kun med Møje, at de Senatorer, hvis Koner var svangre, forhindrede, at denne Befaling fik Lovskraft. Da August senere blev født, og hans Fader derfor den Dag kom for sent i Senatet, erklærede den som Augur og Prophet bekjendte Nigidius Figulus, at »Jordens Herre« var født. August benyttede naturligvis senere denne Spaadom til sin Fordel; paa Mynter fra den Tid kaldes han »salus generis humani« og afbildes endog som Apollo, der efter ældre Traditioner skulde være Jupiters Afløser²⁾. En spansk Kvinde forudsagde i Aaret 68, at den forventede Frelser skulde udgaa fra Spanien; Galba, Statholderen i Hispania Terraconensis, benyttede sig heraf, lod sig udraabe til Kejser og kaldte sig ligesom August »salus generis humani«³⁾. Selv det Tempel, som Athenienserne efter det nye Testaments Udsagn⁴⁾ havde oprejst for »den ubekjendte Gud«, viser Forventningens Styrke; thi denne ubekjendte Gud kan ikke have været

¹⁾ Octavian c. 94.

²⁾ Ogsaa hos Horatz. Carm. I Od. 2:

Cui dabit partes scelus expiandi.

Jupiter! tandem venias, precamur,

Nube candentes humeros amictus

Augur Apollo.

cfr. ogsaa Virgil. Buc. Ecl. IV, v. 10.

³⁾ Sueton. Vita Galbæ c. 9 og 10. ⁴⁾ Apostlen. Gjern. c. 17 v. 23.

nogen anden end den med saa stor Længsel imødesete Frelser.

Den ægyptiske Gudelære havde været saalænge under Præste-Behandling, at den næsten fuldstændigt var gaaet over til at blive en Natur-Symbolik, eller nærmest astronomiske Iagttagelser i religiøs Klædedragt. Ægypternes Messias, Horus, er derfor den nye Sol, der hvert Foraar besejrer Slangen Python eller Uhyret Typhon. Men idet denne Ide overførtes fra det almindelige Aar til Verdens-aaret, fremkom Forestillingen om en stadig sig gjentagende Ødelæggelse og Fornyelse af Verden, medens samtidigt den oprindelige Messias-Ide ved Forstyrrelsernes Mængde bortfaldt¹⁾. At den virkelig har eksisteret, kan vi imidlertid bevise. Diodor fortæller saaledes et libysk Sagn, hvorefter Ammon, da han blev fordreven fra sit Rige, forudsagde, at efter et bestemt Tidsrum vilde hans Søn, Dionysos (Osiris), komme til Verden, gjenoprette det fædrene Rige, gjøre sig til Herre over hele Jorden og blive erklæret for en Gud²⁾. Alexander den Store udgav sig for og troedes at være denne Ammons Søn, da han kom til Ægypten, hvilket saameget lettere kunde ske, som, efter Ægypternes Regning, en af de omtalte Fornyelser ventedes paa den Tid. Støttende sig paa lignende Spaadomme udgav Antonius og Cleopatra sig

¹⁾ Naar vi længere hen kommer til at see, at Opfattelsen af Messias som Solen rimeligvis er den oprindelige, kunde der synes at være en Modsigelse heri; men denne er kun tilsyneladende. Der er nemlig 2 Stadier i den religiøse Udvikling, der formelt kan komme til at ligne hinanden: det tidligste, da Mennesket anseer de ham uforklarlige Naturphænomener for Guder, og et senere, da Mennesket har iagttaget og delvis begrebet Phænomenerne og nu vil stoppe de imidlertid emanciperede Guder ind i Naturen igjen. Paa dette sidste Stadium befandt Ægypterne sig.

²⁾ Diodor III, 73.

ogsaa senere for den gjenkomne Osiris og Isis. Tydeligst viser Tilstedeværelsen af rent messianske Ideer sig imidlertid hos Orphikere og Stoikere¹⁾, hvis Lære igrunnen kun var et philosophisk Opkog af den ægyptiske; her træffer vi saavel Dogmet om det almindelige Syndefald, som om den for Verden lidende Messias.

At de asiatiske Religionslærere med deres Hang til Mysticisme maatte kaste sig med Begjærlighed over denne Del af Folketroen, kunde man allerede paa Forhaand ahne; dette bemærker ogsaa Volney i »Ruinerne«, naar han siger: »De ældste Tiders hellige Overleveringer og mythiske Sagn havde udbredt den Tro i hele Asien, at der skulde komme en stor Midler mellem Guder og Mennesker, en Dommer ved Dagenes Ende, en Frelser, en Konge, en Gud som Erobrer og Lovgiver.« Ogsaa ved de enkelte Religionssystemer kan dette paavises. Hyde²⁾ fortæller efter Abulfaradsch en Spaadom af Zoroaster om Ankomsten af en Frelser, om hans Fødsel af en ren Jomfru og om en Stjerne, der samtidigt skulde vise sig. Denne, ved sin Lighed med christelige Sagn mistænkelige Efterretning, bliver bekræftet hos Kleuker³⁾. Her fortælles endvidere, at Frelserens Navn er Sosiosch (Çaosiosh), forud for ham gaar to Propheter, og han skal omvende hele Verden til Zoroasters Lære. Stjernen, der skal bebude hans Ankomst, er Kometen Gurzscher.

Paa et tidligere Sted har vi allerede omtalt saavel Folkesagnet, som Brahminernes Lære om Messias hos Inderne. Hos Chineserne findes i alle de berømte ældre og nyere Religionslæreres Skrifter vidtløftige Behandlinger af dette Thema, og disse var i mange Retninger saa lig

¹⁾ Især Seneca's Skrifter er i denne Retning at mærke.

²⁾ Relig. der alten Perser c. 31.

³⁾ Zendavesta Th. 3. S. 19 og Anh. 1. p. 336 ff.

Rabbinernes Forhaabninger i det gamle Testamente og de Christnes Traditioner i det nye, at de første catholske Missionærer i China kunde benytte dem som Tilknytningspunkter for Christendommen. Confucius siger saaledes: »Jeg har hørt, at i det fjerne Vesten skal den sande Hellige opstaa, der uden selv at regjere skal ordne al Forvirring, der uden at tale skal indgyde ubetinget Tiltro, der uden at forandre Tingenes Form skal udrette et Ocean af fortjenstfulde Handlinger. Ingen kjender hans Navn; men jeg har hørt, at kun han skal være den sande Hellige¹⁾«. En Discipel af ham udbryder²⁾: »Hvor ophøjede er ikke den Helliges Veje. Hans Dyder vil omfatte Verden, gjøre Alt levende, besjæle Alt, og hæve sig til Tien. — — — Fuldkommenhedens Veje vil først blive besøgte, naar den store Hellige har indviet dem ved Sporet af sine Fødder.« Og senere hen siger han: »Naar Fyrsten handler efter Religionens Grundsatninger og støtter sig til Haabet om Ankomsten af den Hellige, der er bleven ventet i hundrede Generationer, saa vil Ingen tøve med at underkaste sig ham. Det er forbeholdt denne, alle Aarhundreders og alle Folkeslags store Hellige, at forene alle Vidskommens Straaler i sig og opnaa alle Dyders Fuldkommenhed. — Folkene skal kaste sig ned for ham. — — Intet Land, beskinnet af Stjerner, befulgt af Dug eller beboet af Mennesker skal der være, uden at hans Navn der bliver priset og æret, og Tien (Gud) skal regne ham til sin Berømmelse.« Hermed kan endelig sammenlignes et Udsagn af Ramsay³⁾: »Bøgerne Likyki taler om en Tid, da

¹⁾ A. Rémusat. *L'invariable Milieu* p. 145.

²⁾ See Oversætt. af Bogen Tschung-Yung i *Mémoires concern. les Chin.* Tom. I p. 475 ff.

³⁾ Ramsay, *Disc. sur la Mythol.* p. 150. — Støttende sig paa disse og lignende Forventninger hos den chinesiske Almue,

Alt skal fremstaa i sin gamle Glands ved Ankomsten af en Helt kaldet Kiunthe, som betyder Hyrde og Fyrste. — — De chinesiske Bøger fortæller endog om denne Kiunthes Lidelser og Kampe.«

En Messias, om hvem man ikke bestemt kan afgjøre, om han er kommen eller vil komme, omtales hos Mongolerne og Tibetanerne. Der fortælles nemlig, at Guden Chormusda engang besøgte Buddha for at bevise ham sin Ærefrygt. Buddha sagde da til ham, at om 500 Aar skulde Verdens Tilstand forværres, de Mægtige vilde undertrykke de Svage, og selv Dyrene i Skoven vilde ødelægge hverandre. Han bød ham derfor at lade en af hans Sønner fødes paa Jorden forat overtage Herredømmet over den. Denne Søn var Gesser Chan. Da han kom til Verden i en særegen Stilling, bliver hans Moder forfærdet; men Drengen siger: »Moder! Mit højre Øjes skelende Blik gennemskuer Eljernes og Schimnuernes Gjøren og Laden; mit venstre Øjes lige Blik viser mig paa eengang Nutid og Fremtid; min løftede højre Haand betyder min truende Stilling mod alle Fjender og Modstandere, min sammenknyttede venstre Haand, at jeg behersker og fastholder Alt; min fremstrakte højre Fod betyder, at jeg vil gjenoprette Loven og Religionen, og min lige udstrakte venstre Fod, at jeg skal undertrykke og adsplitte alle Kjættene og Vantro; mine 45 sammenbidte Tænder tilkjendegiver, at jeg skal opsluge de frygtelige Schimnuers Magt og Herredømme.« Fra Begyndelsen idetmindste har det Hele vist været en Spaadom om tilkommende Begivenheder¹).

udgav Anføreren for Taipingerne — Oprørerne i China — sig for den propheterede Messias.

¹) I. I. Schmidt, Die Thaten des Bogda Gesser Chan, St. Petersburg 1839 p. 1 ff.

For de amerikanske Indfødtes Vedkommende skal vi — næst efter at bemærke, at flere af de tidligere anførte Sagn hos dem hører herhen — kun tilføje nogle enkelte Spor fra de mindre civiliserede Stammer. Irokeserne tror saaledes, at Manobozho, der i gamle Dage viste sig som Menneskets Ven ved at dræbe Uhyrer og rense Skove og Strømme for den onde Aands Hindringer, nu boer paa en uhyre Isflade i det nordlige Ocean. Naar engang de Hvide opdager hans Tilflugtssted og driver ham bort, vil Verdens Ende være nær; thi saasnart han igjen sætter sin Fod paa Jorden, vil denne gaa op i Flamme, og alle levende Skabninger vil omkomme¹). Lignende Sagn findes saavel hos Chepewyan-Indianerne som hos andre nordligere Stammer.

Endog hos Sydhavsbeboerne lever Ideen. Paa Owaihi fortæller Indbyggerne, at Gudinden Opuna blev sin Mand utro. Forbittret styrtede denne — Guden Rono — hende i Havet og rejste bort. Men ved sin Afsked lovede han at komme igjen engang paa en svømmende Ø, førende med sig Alt, hvad et Menneske kunde ønske. Samtidigt skulde ogsaa den gyldne Tidsalder, der var ophørt med hans Bortrejse, vende tilbage²). Paa Selskabsøerne findes Prophetier om et vidunderligt Skibs Ankomst, der tyder hen paa samme Sagns Tilstedeværelse der³).

¹) H. R. Schoolcraft, Historical Information of the Indian tribes. Philadelphia 1852. I p. 319 ff.

²) Kotzebue, Reise um die Welt. Bd. 2, p. 88.

³) Ellis, Reise durch Hawaiihi. Hamburg 1827 p. 67.

Tolvte Kapitel.

Sagnets tidligste Form. Slutning.

Allerede i Indledningen bemærkede vi, at vort Sagn henhørte til den store Kreds, der maa antages at være fremkaldt ved de første Menneskers Iagttagelse af Lysets og Mørkets skiftevis Herredømme saavel i de mindre som i de større Tidsperioder, og vi lovede at paavise, hvorledes af den Grund den forventede Helt eller den forjættede Messias oprindeligt maa have været tænkt som den hvert Foraar gjenfødte Sol. En udførlig Dokumentation af denne Paastand vilde imidlertid her føre os for vidt, og vi maa derfor — navnlig for de asiatiske Religioners Vedkommende, hvor Stoffet baade er righoldigt og ofte behandlet, — henvise Læseren til de større mythologiske Arbejder, og da især til Creuzers Symbolik. Kun være det os tilladt paa dette Sted at anføre nogle Data, der med Hensyn til de fleste af de andre, tidligere omtalte Religioner tydeligt kan godtgjøre ovennævnte Betragtningens Rigtighed.

Den ældre Edda fortæller os om Guden Balder, at han ved Lokes Ondskab blev dræbt af sin Broder Hødur og nedfoer til Hel 3: Underverdenen. Herfra skulde han først vende tilbage, naar Fimbulvintrene og Ragnarokr var forbi; men med ham kom da ogsaa den tabte Guldalder, og en evig Fred vilde herske paa Jorden. At han altsaa hører til Messias-Kategorien er let nok at see, men hvilken Rolle spiller han i Gudesystemet? Herom siger N. M. Petersen: » — Der er saaledes god Grund til at antage Balder for Herskeren over hele den lyse Aarstid indtil Vintermørket, og hans Gjenfødelse i Vale for Aarets Gjenfødelse i det nye Aar med de længere Dage og den klare Luft. Han dør og kommer

til Hel, ikke desmindre finder vi ham atter hos Aserne; saa er han ikke død eengang for alle, men der er et tilbagevendende Kredsløb af Liv og Død. Men paa den anden Side kan det heller ikke nægtes, at dette ringere, Aarets, Kredsløb har Edda næsten ganske glemt over det store Verdensaar. Balder gaar til Hel og kommer ikke mere tilbage; og uadskillelig er dertil knyttet Lokes Straf og Verdens Undergang; der indtræffer en Fimmelvinter uden Sommer, Verdenslyset er dødt¹).« En lignende Opfattelse har Simrock: »Lysguden Balder dør hvert Aar og gaaer til Hel; men i næste Halvaar vender han tilbage til Aserne; og det er det Oprindelige, at han i Aarets Kredsløb hersker een Gang og glæder Verden, men derefter dør og bliver beklaget af alle Væsner. Derved blev man ikke staaende; den Udvidelse, som Mythen fik i den nordiske Tro, rettede ikke Blikket mod det jordiske Aars Kredsløb, men mod det store Verdensaars. Balder gaaer til Hel og vender ikke tilbage i denne Verden, først i den nye loves der ham Tilbagekomst; ikke det næste Foraar, men Verdens Gjenfødelse bringer ham tilbage. Balder er nu ikke alene Lyset, det hellige, rene, han er tillige Gudernes Hellighed, Renhed, Uskyld, han er draget over fra det naturlige til det sædelige Gebet²).«

Den keltiske Messias, Kong Arthur, var en Søn af Uthyr Pen-Dragon; men dette Navn betegner Guden Hu under hans Ophold i Underverdenen. Hu var en Personification af Plantevæksten og derigjennem af Lyset. Hans aarlige Død og Nedstigen til Underverdenen blev fejret med højtidelige Ceremonier paa Øen Mona. Arthur bliver altsaa den gjenfødte Hu, det gjenfødte Lys, paa samme

¹) N. M. Petersens Mythologi p. 275.

²) Simrock, Handb. d. Mythol. p. 90—91.

Maade som f. Ex. Horus hos Ægypterne er den gjenfødte Osiris. Hans Identitet med Solen røbes iøvrigt hyppigt i de gamle Sange, saaledes siger en Skribent om ham, at »han gjorde endog Fordring paa de Æresbevisninger, som Solen ellers plejer at modtage¹⁾«, et andet Sted kaldes han »Dragens — o: Mørkets — Overvinder²⁾«, og hans bekjendte Bord med de tolv Pladser opfattes gjennemgaaende som et Billede paa Aaret med dets tolv Maaneder³⁾.

Efter Lactanz fandtes der i de af Virgil saa tidt anførte sibyllinske Bøger et Sted af følgende Indhold:

»Og da skal den almægtige Gud fra Solen hidsende den Konge, Som fra Krigens Nød skal befri den martrede Jordkreds.«

Om nu end de til os komne sibyllinske Spaadomme paa mange Steder røber en stærk Tilsætning af christelige Ideer, saa er det dog rimeligt, at Omtalen af Solen paa dette Sted er af ren hedensk Oprindelse. Iøvrigt finder vi hos de bekjendte Forfattere Citater, der viser den samme Opfattelse. Saaledes kalder Horatz i sine Oder den forventede Frelser for Apollo⁴⁾, og Romernes falske Messias, Kejser Augustus, var efter Suetonius' Udsagn en Søn af Solguden.⁵⁾

Da den græske Religion fremtræder som en Sammenhobning af saavel forskellige Tidere som forskellige Stammers Tro, er det vanskeligt at finde Myther, der har holdt sig nogenlunde uforandrede fra den oprindelige, naturlige Religions Tid. Dog fattes der ikke paa Antydninger, som viser, at der ogsaa her fandt en For-

1) The Mywyrian Archaiology of Wales I p. 175.

2) Villemarqué, Les Romains de la table ronde. 3 Ed. 1860 p. 22.

3) Tristan I p. 161: »Ja verroiz la Table réonde
Qui tournoi comme le monde.«

4) See foran p. 88 Anm. 2.

5) Sueton. Octav. c. 94.

bindelse Sted mellem den forventede Frelser og Solen. Ved at omtale Heracles, der maa regnes for den vigtigste af Grækernes mange mythiske Messias'er, siger saaledes Hesiod¹⁾:

» — — Dog Guders og Menneskers Fader
Pønsede nu i sit Sind paa den vigtige Plan at berede
Baade det kløgtige Jordfolks Slægt og Guder en Talsmand;«

og hermed kan sammenstilles, hvad Pausanias beretter fra Arkadien om et Billede af Solen (Helios), der baade havde Tilnavnet af Frelseren (Sotér) og Heracles²⁾. Endelig var ogsaa den Thebaiske Heracles, der besteg sit Dødsbaal paa Bjerget Oeta, en Solgud, og Baalet et Billede paa Solgudens aarlige Selvopbrændelse og Død.

I det fjerne Vesten ventede Peruanerne, som vi alt har seet, efter den tolvte Incas's Død Viracocha's, Solens Søns, Tilbagekomst. Alt minder her om Soldyrkelsen: Helten selv er den nye Sol, — Solens Søn; — Tiden, da han skal komme, er efter tolv Incaers Regjeringstid, efter tolv store Maaneder, altsaa ved Begyndelsen af det nye Verdensaar, og han skal komme fra Østen, fra Solens daglige Opgangssted. Ogsaa Mexicanernes Messias, Quetzalcoatl, var en Solgud og dyrkedes som saadan endog lang Tid efter Christendommens Indførelse. —

Efter den foregaaende Udvikling vil det ikke falde vanskeligt at opstille en Forklaring af de enkelte Træk i vore Sagn. Naar saaledes den forventede Frelser i Almindelighed siges at ride paa en hvid Hest, at være hvidhaaret eller endog kaldes »den hvide Konge«, da

¹⁾ I »Herkules' Skjold« v. 27 ff.

²⁾ Pausan. VIII, 31. Cfr. Münter, Die Relig. d. Karthag. 2 Ed. p. 40 ff. om Herakles Sotér paa de thasiske Mønter samt hans Identitet med Solen.

minder dette om Heltens ovenfor paaviste Identitet med Solen. Til denne offredes og helligedes nemlig i Oldtiden alle hvide Dyr, især Heste¹⁾, og den hvide Farve var ogsaa fremherskende i Lys-Guddommenes Attributer, i deres Præsters Dragt o. s. v. Opholdsstedet for Helten og hans Ledsagere er fordetmeste en Høj eller Hule; saadanne Steder benyttede vore Forfædre til Begravelser, og herfra maatte de altsaa ogsaa vente, at de gamle Kjemper skulde fremgaa til den afgjørende Strid, især da Højlivet, som vi tidligere har gjort opmærksom paa, hos dem egentlig traadte istedetfor Livet i Underverdenen. Det store, graa Skjæg, der omtales, betegner kun den lange Tid, der er hengaaet siden Søvnens Begyndelse; den skal ophøre, naar en Skade føder fem hvide Unger, naar Hestens Guldsko er opslidt ved Riddet hvert syvende Aar, o. L.; alle disse forskjellige Betingelser betyder det Samme: de hensætter Opfyldelsen til en fjern Fremtid. Hyppigst har dog Sagnet knyttet sig til et bestemt Træ, der skal blomstre, springe ud eller have naaet en vis Højde, naar Fornyelsen skeer, og dette Træk lader til at være det ældste og mest gennemgaaende. For at forstaa Betydningen heraf, maa vi først bemærke, at Træet stedse har været det naturligste Symbol paa Livskraften i sin Almindelighed. Derfra gik det over til at betegne Verdenslivet, — som Yggdrasil hos os, — og paa Grund af Folkenes Afsondrethed opfattedes det endelig som et rent nationalt Symbol, som et Billede paa den enkelte Folkestammes Tilværelse; det blev betragtet med Ærefrygt og enkeltvis Gjenstand for en Slags Tilbedelse som Landets Palladium eller Skytsguddom. Saaledes fortæller Adam af Bremen, at der udenfor Templet i Upsala stod et stort

¹⁾ Ogsaa Blomster: eitt gras er små hvitt, at iafnat er til Baldrs brår, þat er allra grasa hvítast.

Træ, der var grønt baade Sommer og Vinter, og i Nærheden af hvilket Offringerne foretoges. Saxerne dyrkede en Træstamme, den berømte Irminsul, som en Guddom, og Navnet forklares hos Ruodolf von Fuld som »universalis columna, quasi sustinens omnia». Burgunder og Franker, Kelter og Finner, ja selv Indere, Tibetanere og endog Jøder havde lignende Forestillinger; de træffes i den graa Oldtid, og de spores endnu i vore Dage, naar Bønderne dandser om det pyntede Majtræ. Naar nu, som i Sagnet loves, en ny Guldalder, et nyt kraftigt Liv skal tage sin Begyndelse, da maa det først og fremmest vise sig i, at Folkets Livstræ, der under den lange Fimbulvinter er afløvet og henvisnet, paany grønnes og blomstrer, ligesom den nye Sols Vælde først ret bryder frem, naar Skoven iklæder sig sin Sommerdragt og Bøgeløvet pranger fra de hjemvendende Skovgjæsters Hatte.

Øjemedet med denne lille Afhandling er nu opnaaet. Vi har fulgt Holger Danske under alle hans Forvandlinger: som den nationale Helt saae vi ham sidde under Kronborg, hvorfra han engang skal stige op for at gjenoplive den hensygnende Selvfølelse og Kraft hos det danske Folk; som den tilbagevendende Sol skal han hvert Foraar befri den stivnede Jord fra Vinterjættens Favntag, og som Messias skal han engang rense Verden for Synden, gjengive Aanden dens retmæssige Herredømme og træde Materien som en Drage under sine Fødder.

Man kunde nu fristes til at spørge, hvad Betydning Sagnet i sin førstomtalte Skikkelse har for Folket og specielt for det danske Folk. Er det kun en uforstaaet Rest fra Fortids Dage, der er bleven fortalt fra Slægt

til Slægt, uden at nogen videre Betydning er til-
 lagt det? Nej, tvertimod. Som de fleste slige Sagn
 har det et Værd for Menigmand, som den Udenfor-
 staaende, den Dannede, ikke ahner. Under Landbe-
 folkningens ensformige Liv, hvor den ene Dag ligner
 den anden fra Vuggen til Graven, maa Phantasien træde
 til for at udfylde den Tanketomhed, som vilde opstaa
 ved Mangelen af virkelige Begivenheder. Den aabner
 Dørene for sine rige Skatte og trøster Bonden ved
 Synet af dem for hans Livs Intethed. Højene hæver
 sig paa Ildsøjler, medens Dvergene danser om den
 guldfyldte Kobberkjedel, svovlblaa Luer viser ham
 skjulte Skatte, Nisser fylder hans Lader med Korn,
 og venlige Alfer passer hans Kvæg; eller en god Fee
 skjænker ham fortryllede Gaver, hvorved han, Askepot,
 vinder Prindsessen og halve Riget. Er nu saaledes
 Sagnet og Eventyret i sin Almindelighed ingen død
 Oldtidslevning, men et fuldblodigt, levende Produkt af
 Folkemassens Phantasi og Forhaabninger, saa maa ogsaa
 vort Holger-Sagn endnu have sin Betydning. Det viser,
 at der trods alle nationale Ydmygelser og, hvad Mere
 er, trods vor Tids hele Retning mod det Materielle,
 endnu hos det danske Folk lever en urokkelig Tro
 paa vor Kraft til at føre et selvstændigt politisk Liv;
 det henpeger til svære Ulykker og Trængsler, der skal
 komme over Landet, — og som for en Del jo allerede
 er komne; — men det lover ogsaa, at naar Den
 kommer, der kan samle al Hu, al Tanke, al Stræben,
 al Villie mod eet Maal, da skal Fjenden drives uden-
 for vore Grændser, og det skal blive »atter Dag« i
 Danmark!

